

سازمانهای اطلاعاتی در عصر جهانی شدن

کوه حسین عساریان نژاد^۱

مرتضی واحدی^۲

چکیده

این مقاله به بررسی تأثیر جهانی شدن بر سازمان‌های اطلاعاتی می‌پردازد و نشان می‌دهد که نقش، کارکرد، ساختار و نحوه فعالیت سازمان‌های اطلاعاتی در دوران پس از فروپاشی نظام دو قطبی و پایان جنگ سرد متفاوت از دوران جنگ سرد می‌باشد.

پایان جنگ سرد و تحولاتی که در تمامی عرصه‌ها از جمله امور سیاسی، اقتصادی، تکنولوژیکی و غیره به وقوع پیوست باعث شد تا سازمان‌های اطلاعاتی نیز به واسطه تحولات ناشی از جهانی شدن تحت تأثیر قرار گرفته و باعث شود تا اهداف - کارکرد و نحوه جمع‌آوری اطلاعات توسط سازمان‌های اطلاعاتی نسبت به دوران جنگ سرد متفاوت باشد.

در این مقاله تلاش شده است تا نشان داده شود چگونه جهانی شدن بر نحوه جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل اطلاعات در سازمان‌های اطلاعاتی تأثیر گذاشته است. همچنین نحوه حمایت اطلاعاتی را که این نوع از سازمان‌ها از نیروی نظامی به عمل می‌آوردند و چرخه اطلاعاتی یا فرایندی که برای تولید اطلاعات در هر سازمان اطلاعاتی باید اصلی شود را با توجه به تأثیرات جهانی شدن مورد بررسی قرار می‌دهد.

واژه‌های کلیدی

جهانی شدن، عصر اطلاعات، سازمان‌های اطلاعاتی، تجزیه و تحلیل، جمع‌آوری اطلاعات، تهدیدات، چرخه اطلاعات، تولید اطلاعات

۱- استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲- دانشجوی دوره دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی

جهانی شدن را از هر بعد و منظر بنگریم اثرات عمیقی بر همه ارکان جهان اعم از امور اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، اطلاعاتی و امثالهم برجا گذاشته است. این اثرات هم در سطح فردی و هم در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی بوده و در آینده این اثرات عمیق‌تر خواهد شد. طبیعی است که جهانی شدن اثرات عمیق‌تری نیز بر سازمان‌های اطلاعاتی گذاشته و آنها را دگرگون نموده و فعالیت‌های آشکار و پنهان آنها را تحت تاثیر قرار دهد.

جهانی شدن موجب افزایش تهدیدات و آسیب پذیری جوامع شده و زمینه را برای فعالیت‌های تهدیدزا مساعد نموده است. به‌عنوان نمونه شبکه‌های جنایی با استفاده از فناوری‌های پیشرفته به راحتی اقدام به انتقال مواد مخدر، تسلیحات و حتی قاچاق انسانها نموده و به این لحاظ حجم فعالیت‌های غیرقانونی با افزایش چشمگیری مواجه خواهد شد. اثر مستقیم این گونه فعالیت‌ها تاثیر سؤ بر امنیت ملی دارد و سازمان‌های اطلاعاتی و ضد اطلاعاتی را با چالش عمده‌ای نسبت به دوران جنگ سرد مواجه می‌نمایند، زیرا «محیط اطلاعاتی تابعی از قدرت اطلاعاتی کشورهای پیشرفته می‌شود و از سوی دیگر نهادهای بین‌المللی از قدرت شکستن حیطه‌های حفاظتی برخوردارند همچون موارد فناوری هسته‌ای.» (عصریان نژاد، ۱۳۸۰: ۲۱۵) در نتیجه سازمان‌های اطلاعاتی و ضد اطلاعاتی مجبور هستند حجم فعالیت خود را چند برابر نموده و با این وجود، امکان مقابله با این گونه تهدیدات را به طور کامل نخواهند داشت.

هر چند جهانی شدن موجب افول جنگ‌های جهانی شده (و می‌شود) به نحوی که استراتژیست‌ها اعتقاد دارند در چند ده سال آینده جنگ با مقیاس جهانی حادث نخواهد شد، ولی فناوری‌های جدید موجب ظهور جنگ‌های جدیدی شده که از آن به جنگ‌های اطلاعاتی یاد می‌شود. پیاده نظام این جنگ نیز کارکنان سازمان‌های اطلاعاتی خواهند بود و مهم‌ترین سلاح آن، اطلاعات است. پیروزی در این جنگ به هنر سازمان‌های اطلاعاتی در جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل اطلاعات و پیش‌بینی، بستگی دارد. ضمن این که دولت‌ها (سازمان اطلاعاتی) کمترین کنترل را بر تولید و توزیع این تسلیحات (اطلاعات) ندارند.

اتکای روزافزون دولت‌ها در همه زمینه‌ها از جمله امور نظامی و اطلاعاتی به تکنولوژی ارتباطی و اطلاعاتی ناشی از جهانی شدن، اجتناب ناپذیر است. با این وجود سری‌ترین اطلاعات امور نظامی و غیرنظامی به راحتی در دسترس عناصر غیرمجاز قرار گرفته و از این جهت، یکی از کارکردهای اصلی سازمان‌های اطلاعاتی (ضد اطلاعاتی) که حفاظت از اسناد و اطلاعات است را با چالش جدی مواجه نموده است، از جمله این که «اغلب این نهادهای بین‌المللی درباره نحوه رفتارهای ضداطلاعاتی آموزش دیده و تکنیکی می‌شوند.» (پیتر گیل، ۱۳۸۰: ۱۳۳)

البته این وضعیت به نوعی دوجنبه دارد، یعنی به موازات ایجاد چالش برای حفاظت اطلاعات و حفظ اسرار، انجام فعالیت‌های تهاجمی اطلاعاتی را آسان نموده است. به عبارت دیگر جهانی شدن فرصت مناسبی را برای سازمان‌های اطلاعاتی که استراتژی تهاجمی را دنبال

می‌نمایند، فراهم نموده است. اینجاست که واژه جنگ اطلاعات بیشتر درک می‌شود و این موضوع یکی از مهم‌ترین اثرات جهانی شدن بر کارکرد سازمان‌های اطلاعاتی است. در گذشته افراد به تنهایی قادر به انجام عملیات اطلاعاتی و جنگ اطلاعاتی نبودند و اجرای جنگ اطلاعاتی مستلزم طرح‌ریزی‌های اساسی و صرف بودجه‌های کلان و به کارگیری کارکنان زیادی در تخصص‌های مختلف بود. ولی فناوری اطلاعات در عصر جهانی شدن، این امکان را برای افراد فراهم نموده که به تنهایی و ناشناس به جنگ با سازمان اطلاعاتی بروند. در حقیقت یک فرد، می‌تواند با در اختیار داشتن تجهیزات بسیار کم هزینه (رایانه، مودم و یک خط تلفن) و با حداقل تحصیلات (در حد دیپلم) ضربات فلج‌کننده‌ای را به سازمان اطلاعاتی و بنیان‌های اساسی جامعه زده و دولت‌ها و مردم را با تهدید جدی (قطع برق، اختلال در پرواز هواپیماها و امثالهم) مواجه نماید. در حقیقت جهانی شدن موجب شده تا دولت‌ها به طور دائمی درگیر جنگ چریکی اطلاعاتی شوند. در این مقاله ابتدا سعی می‌شود اثرات جهانی شدن بر کارویژه‌های سازمان‌های اطلاعاتی به صورت کلی بیان شود و در ادامه چند کارویژه‌ی اساسی سازمان اطلاعاتی که جهانی شدن، آن را دگرگون نموده است. مورد تبیین و بررسی قرار گیرد.

□ جمع‌آوری اطلاعات در عصر جهانی شدن

هر چند جهانی شدن، از منظری، برای سازمان‌های اطلاعاتی مشکلاتی را به وجود آورده، ولی از دیدگاهی دیگر، زمینه‌های مناسبی را برای توسعه و رشد، فراهم نموده است. از جمله این موارد جمع‌آوری اطلاعات است، که با بهره‌گیری از سامانه‌های فوق‌مدرن برای تجزیه و تحلیل سیگنال‌های ارتباطی، الکترونیکی و الکتریکی، شبکه‌ای نمودن حساسه‌ها و عناصر مختلف الکترونیکی هشدار دهنده، به کارگیری ارتباطات پیشرفته (صوتی، تصویری و دیتا) جهت تبادل اطلاعات با اقصی نقاط دنیا (به نحوی که شاهد مرگ فاصله‌ها هستیم و این ارتباط با کمترین هزینه و بالاترین امنیت انجام می‌شود) از جمله با عوامل اطلاعاتی جهت جمع‌آوری اطلاعات و انجام عملیات پنهان و نیز استفاده از اقلام پیشرفته ویژه اطلاعاتی موجب تسهیل در فعالیت‌های جمع‌آوری اطلاعاتی با هزینه‌ای کمتر شده است. (حسین‌پور، ۱۳۸۱: ۲۳۱)

هنر سازمان اطلاعاتی این است که با استفاده از زمینه‌هایی که برای فعالیت‌های اطلاعاتی ایجاد شده به مقابله با ناهنجاری‌های اطلاعاتی، که آن هم معلول جهانی شدن است، برود. سازمان‌های اطلاعاتی کشورهای توسعه‌یافته از امکانات و انگیزه بیشتری برای بهره‌گیری از این فضای به وجود آمده، برخوردار هستند. ولی سازمان‌های اطلاعاتی کشورهای جهان سوم، کمتر می‌توانند از این زمینه‌ها بهره‌برداری نمایند. در برهه‌ای از زمان، وقتی کلمه‌ی جاسوس شنیده می‌شد اولین مطلبی که به ذهن متبادر می‌گردید جمع‌آوری اطلاعات، به صورت مخفیانه بود اما کارکرد این موجود مخوف در طول زمان و با پیشرفت بشر تغییر نموده به گونه‌ای که جاسوس آینده پیش از آن که شیشه فردی با عینک دودی و کیف سامسونت باشد و منبع قدرتش مشت‌های قوی او باشند و بتواند به صورت مخفیانه و فیزیکی وارد محلی شود و

اطلاعاتی را به دست آورد، شبیه به مهندس ماتریکسی^۱ است که با آرامش در محله‌ای آن سوی شهر زندگی می‌کند و خشونت‌آمیزترین کارش زدن صفحه کتابچه یا فشردن دکمه ریزرایانه‌اش است. (لاکوئر، ۱۳۸۰: ۱۳۹)

در جنگهای گذشته اغلب کشمکش درباره مواضع جغرافیایی انجام می‌گرفت. با توجه به جهانی شدن اطلاعات، در آینده کشمکش‌ها و جنگها بر سر اطلاعات خواهد بود و برتری اطلاعاتی آرام آرام به صورت عرصه رقابتی نووبسیار شدیدتر پدیدار می‌شود. با توجه به این که در سده بیست و یکم، جنگ افزار کلیدی، سامانه‌های جهانی فرماندهی، کنترل، ارتباطات و اطلاعات خواهد بود و چون سامانه‌های اخیرالذکر به تنهایی قادر به جنگیدن و پیروز شدن نیستند، ولیکن پایه اصلی جنگ افزارهای آینده با بهره‌گیری از امکانات عرضه شده‌ی این سامانه‌ی جهانی، طراحی می‌گردد. در واقع، بهره‌برداری از سامانه‌های جنگ افزاری، با قدرت بالا و ضربه دقیق که نیازمند هر دو نوع اطلاعات موقعیت‌یابی مطلق (از لحاظ طول و عرض جغرافیایی) و نسبی (گرا، برد، مسیر و سرعت تیر) می‌باشد، از هم اکنون فرارسیده است و جا دارد سازمان‌های اطلاعاتی توجه خاصی نسبت به آن مبذول دارند.

عصر جهانی شدن، اثری بس شگرف، بر اصلی‌ترین کارویژه‌ی سازمان‌های اطلاعاتی که همانا، جمع‌آوری اطلاعات می‌باشد، گذارده ولذا « علم، دانایی و فناوری نوین به سازمان‌های اطلاعاتی نفوذ کرده است.» (عصاریان، ۱۳۸۰: ۲۱۶) گفته‌های تافلر، که در ابتدای همین بحث آمده، بخشی از این اثر را به خوبی نمایان می‌سازد، و لذا برای تبیین کامل رویکردهای اصلاحی، این اثرات، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. یکی از اثرات، جهانی شدن، کاهش هزینه جمع‌آوری اطلاعات است. که از مصادیق آن کاهش هزینه تهیه تصاویر اطلاعاتی از فضا می‌باشد. چون در اوایل دهه‌ی ۶۰ میلادی که آغاز بهره‌برداری از فناوری ماهواره‌ها در جهان بود، پرتاب ماهواره‌ها، تهیه عکس‌ها و نقشه برداری از زمین، با هزینه میلیارد دلاری میسر بود. یعنی در زمانهای گذشته، برای تامین اطلاعات هدف و راهنمایی و ناوبری موشک‌های کروز، هزینه‌های میلیاردی صرف می‌شد، ولی امروزه این هزینه‌ها به صورت قابل توجهی کاهش یافته است. یکی از دلایل این موضوع، خارج شدن مالکیت این فناوری از انحصار آمریکا و کسب آن توسط سایر کشورها است. آقای ویلیام استودمان^۲ معاون سابق رئیس سیا در دوران رئیس جمهوری کلینتون، چنین هشدار می‌دهد «یکی از مشخصه‌های اصلی دنیای فردا این است که فناوری نقشه‌برداری ماهواره‌ای، دیگر تحت مالکیت ایالات متحده نخواهد بود.»

هم اکنون چندین ائتلاف از پیمانکاران دفاعی ایالات متحده و اروپایی خود را برای فروش تجاری چیزی آماده می‌کنند که پیش از این، در جهان، آن را کالای جاسوسی، محسوب می‌نمودند. تصاویر الکترونیکی از هر نقطه زمین با سطحی از جزئیات به میزان ده برابر واضحتر از هرگونه تصویر فضایی محلی، روانه بازار می‌شود. در این تصویر برداری، اشیایی به کوچکی

¹ matrix

² William o. studeman

شماره‌ی خودرو نیز به نمایش در می‌آیند. قیمت بسیار پایین این‌گونه عکس‌ها و تصاویر ماهواره‌ای (در حد یکصد دلار) که با قیمتی به مراتب ارزانتر از قیمت‌های محلی عرضه می‌شود، موجب افزایش دامنه‌ی کاربری تصاویر ماهواره‌ای نسبت به تصویر برداری هوایی معمولی شده است. علی‌رغم هیاهوی تبلیغاتی فراوانی که در مورد کاربردهای تجاری این تصاویر صورت می‌گیرد، مثل تماشای مکانهای تفریحی از طریق اینترنت، به گفته آگاهان، تاکنون بیشتر مشتریان، دولت‌های خارجی بوده‌اند که به دنبال جمع‌آوری اطلاعات از همسایگان خویش، به سراغ این تصاویر آمده‌اند. اثر بعدی جهانی شدن بر جمع‌آوری اطلاعات در سازمان‌های اطلاعاتی، مواجه شدن آنها با انبوهی از اطلاعات است. در زمانهای گذشته، حجم اطلاعات جمع‌آوری شده (از همه روش‌های جمع‌آوری) در خصوص یک موضوع، حجم اندکی بود و اغلب مصرف‌کنندگان و مشتریان اطلاعات با خلاء اطلاعاتی مواجه می‌شدند. در این زمینه حتی سازمان اطلاعاتی یکی از کشورها (احتمالاً چین) به خاطر مقابله با این خلاء اطلاعاتی، استراتژی خاصی را ابداع نموده که از آن به نام استراتژی جمع‌آوری همه جانبه یاد می‌شود. در این استراتژی، سعی عناصر اطلاعاتی این بود تا همه اطلاعات مرتبط و غیرمرتبط با موضوع را برای مشتریان و تصمیم‌گیرندگان جمع‌آوری نماید. ولی در عصر حاضر و به خصوص در آینده، سازمان‌های اطلاعاتی با حجم بی سابقه اطلاعات روبرو هستند، این موضوع نیز مشکلاتی برای آنان ایجاد نموده است. به عبارت دیگر و به قول مؤلف کتاب اطلاعات آمریکا بر سر دوراهی، «چالش دنیای فعلی برای یافتن اطلاعات نیست بلکه از غرق شدن در سیل اطلاعات باید پرهیز کرد». (گادرسون، ۱۳۸۰: ۸۳)

از این جهت سازمان‌های اطلاعاتی، نیازمند سامانه‌هایی هستند تا اطلاعات ضروری را از انبوه اطلاعات موجود، بازیابی‌نموده و مشخص نماید. این موضوع سازمان‌های اطلاعاتی را وادار می‌کند تا نیازمندی اطلاعاتی را به صورت ریزتر و شفاف‌تر بیان نمایند. برای نیل به این مقصود لازم است تا در تجربه و دانش مورد نیاز کارشناسان موجود سازمان‌های اطلاعاتی به‌ویژه در بخش جمع‌آوری، تجدید نظر نموده و کارشناسانی که در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی، سیاسی نظامی و امثالهم فارغ‌التحصیل شده و دارای تجربه هستند، به کار گرفته شوند. تنها در این صورت است که اطلاعات مورد نیاز سیستم اطلاعاتی به صورت ریز تعریف شده و کلیه عوامل و عناصر جمع‌آوری، در جهت جمع‌آوری آنها بسیج می‌شوند.

اولین نتیجه‌ای که از این موضوع می‌توان گرفت این است که، کثرت اطلاعات، ناشی از جهانی شدن اطلاعات، موجب شده تا هزینه سایت‌های جمع‌آوری، در زمینه پردازش افزایش یابد و تنها در صورتی می‌توان، این هزینه را کاهش داد که سامانه‌های موجود، برای تعیین نیازمندی‌های اطلاعاتی مورد تجدید نظر قرار گرفته و سامانه مناسب شرایط فعلی (و آینده) جایگزین شود. در هر صورت برنامه کاری جمع‌آوری اطلاعات در آینده و در عصر جهانی شدن به دلیل تغییرات مهمی که در صحنه جهانی به وقوع پیوسته، با گذشته کاملاً متفاوت است. این تغییرات، نوع اخباری را که در اختیار سیاستگذاران قرار می‌دهد و اخباری که آنها به آن نیاز

دارند، تحت تاثیر قرار می‌دهد. واضح‌ترین این تغییرات فروپاشی اتحاد شوروی است که برنوع و میزان جمع‌آوری همه سازمان‌های اطلاعاتی از جمله سازمان سیا، تاثیر فوق العاده نهاده است. با این که جهانی شدن اطلاعات، دسترسی به انواع اطلاعات را تسهیل نموده است، ولی در بعضی از موارد این موضوع به عنوان پارادوکس عمل نموده است و ممکن است این وضعیت در سایر موضوعات نیز رخ دهد. نمونه بارز این موضوع، دسترسی به برنامه هسته‌ای عراق است. با این که عراق تمامی نیازمندی‌های هسته‌ای‌اش را از کشورهای غربی تهیه نموده بود و می‌بایستی دسترسی به این اطلاعات بسیار آسان می‌نمود و با توجه این که اکثر دانشمندان و کارشناسان عراقی در غرب تحصیل نموده بودند، با این وجود تهیه اطلاعات دقیقی از برنامه اتمی عراق برای غرب و آمریکا امکان‌پذیر نبود، حتی در این زمینه تهیه لیستی از دانشجویان عراقی که در غرب در رشته‌ای تحصیل نموده بودند، با چالش مواجه شد. (حسینی‌پور، ۱۳۷۸: ۱۵۳)

هر چند جهانی شدن فناوری اطلاعات، موجب تسهیل فعالیت‌های جمع‌آوری سازمان‌های اطلاعاتی شده است ولی در بعضی از زمینه‌ها بر مشکلات آنها (نسبت به قبل) افزوده است. در این زمینه، روش‌های جمع‌آوری اطلاعات قابل توجه است و سازمان‌های اطلاعاتی با بهره‌گیری از فناوری‌های فوق مدرن اطلاعاتی (به خصوص جمع‌آوری به وسیله وسایل فنی و ماهواره‌ای) توانایی جمع‌آوری انواع اطلاعات را دارند. ولی در زمینه جمع‌آوری انسانی مشکل آنها کمافی السابق استمرار دارد. به خصوص در کشورهایی که توان ضداطلاعاتی آنها بالاست، مشکل سازمان‌های اطلاعاتی افزایش می‌یابد. نمونه بارز در این زمینه عراق است که سازمان‌های اطلاعاتی علیرغم تلاش وافر، نتوانستند، توفیق زیادی در این زمینه، به خصوص اطلاع از برنامه‌های هسته‌ای عراق، کسب نمایند.

اثر دیگر جهانی شدن بر جمع‌آوری اطلاعات، حجم بالای اطلاعات موجود در سازمان اطلاعاتی است. در گذشته، سازمان اطلاعاتی مسئول جمع‌آوری انواع اطلاعات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تکنولوژیکی و... بود. حجم زیاد این اطلاعات، وجود داشتن این اطلاعات در سازمان‌های دولتی ذیربط و ضرورت تغییر در روش فعلی و ابداع روش جدید را اجتناب ناپذیر می‌سازد. به عنوان مثال در زمینه اطلاعات اقتصادی چون این اخبار در بخش‌های مختلف جامعه و سازمان‌های دولتی و غیردولتی وجود دارد، لذا سازمان اطلاعاتی نمی‌تواند و نباید سعی کند تمامی اخباری را که در سراسر کشور وجود دارد، از طریق دوباره کاری تکثیر کند. همچنین دولت نمی‌تواند مشابه آنچه که شرکت‌های خصوصی و دولتی برای جمع‌آوری این اخبار تلاش می‌نمایند، هزینه نماید. این موضوع درباره اطلاعات فرهنگی، اجتماعی و اغلب سیاسی و امثالهم نیز صادق است. از این جهت ضرورت دارد بخش‌هایی از فرآیند جمع‌آوری اخبار و اطلاعات از سازمان‌های اطلاعاتی جدا شده و به سازمان‌های دولتی و غیردولتی ذیربط ملحق شوند. در این صورت سازمان اطلاعاتی در زمینه‌های اخیرالذکر صرفاً سیاستگذار بوده و از اطلاعات و اصله آن استفاده خاص را به عمل خواهد آورد. لذا مجدداً بر استفاده از متخصصین رشته‌های مختلف علوم انسانی، فنی و... در سازمان‌های اطلاعاتی برای

این منظور تاکید می‌شود. با این وجود عامل بد نامی در همکاری با سازمان اطلاعاتی (که به طور ذاتی وجود دارد) با اتخاذ این شیوه (بهره‌گیری از کارشناسان در سازمان‌های غیردولتی) به نحوه جالبی محو می‌شود. (Fas.org, 2005:72)

□ تجزیه و تحلیل اطلاعات در عصر جهانی‌شدن

در خلال پنجاه سال گذشته، به خصوص در دهه‌های اخیر و به علت انقلاب اطلاع‌رسانی، فناوری نوین اطلاعاتی و تاثیرات ناشی از جهانی شدن، محیط سرشار از انواع اخبار و اطلاعات شده و در این میان آنچه تغییر اساسی نموده تجزیه و تحلیل اطلاعات است و «همراه با دیجیتالی شدن داده‌ها سرعت تحلیل منطقی افزایش یافته است.» (عساریان، ۱۳۸۰:۳۱۸) با این وصف چنانچه تجزیه و تحلیل با نیازمندی‌های در حال تغییر مصرف‌کنندگان اطلاعات منطبق نباشد، حتی بهترین اخبار نیز تاثیر چندانی بر سیاست‌ها نخواهد داشت. زیرا «سطح آگاهی و اطلاعات فزاینده امکان قبض در تحلیل را مطابق منافع ملی کاهش می‌دهد.» (Insightful, 2005:72) اکثر روش‌هایی که امروزه در تجزیه و تحلیل اطلاعات به کار می‌روند، در خلال جنگ سرد ایجاد شده‌اند ولیکن: «امروزه روشهای تحلیلی به شدت غیرایدئولوژیک شده و اهداف مادی‌گرایانه در تحلیل برتری می‌یابند.» (حسین‌پور، ۱۳۷۸:۱۱۶)

اگر چه تحلیل‌گران برای استخراج اطلاعات از تصاویر ماهواره‌ای، علم شناسایی، ارتباط و استنباط را به وجود آورده‌اند ولی در عصر جهانی شدن، تحلیل‌گران اطلاعات با فضای پرچالش و متحولی روبرو هستند که برای رویکردهای نوین، نیاز به رویه‌های جدید در تحلیل است. اهم این چالش‌ها در امر تحلیل شامل موارد زیر است. (برکوویتز، ۱۳۸۲:۱۶۲)

امروزه موضوعات تجزیه و تحلیل متفاوت و متغیر هستند. این بدین مفهوم است که تنوعی بیش از روش‌شناسی‌های تجزیه و تحلیل معمولی مورد نیاز است. نکته حائز اهمیت این‌که احتمالاً تحلیل‌گران و کاربران برای پذیرش الگوهای جایگزین در رقابت هستند و لذا «گسترش و نهادینه شدن فناوری نرم‌افزاری تحلیل از نقاط قوت سازمان‌ها محسوب می‌شود.» (برکوویتز، ۱۳۸۲:۱۶۵) بازیگران گوناگونی در سیاست‌های جهانی وجود دارند زیرا موضوعات متنوع و زیادی به عنوان متغیر وجود دارد، لذا تشخیص یک الگوی تحلیلی یا روش‌شناسی برای ارزیابی حوادث دشوارتر است زیرا «اتکاء مشتریان رده‌بالای اطلاعاتی به تحلیل سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی بستگی دارد.» (حسین‌پور، ۱۳۷۷:۱۲۰)

استانداردهای تثبیت اخبار و اطلاعات تغییر کرده‌اند. زیرا در عصر حاضر کارشناسان اطلاعات خواهان نقش گسترده‌تری برای قضاوت هستند و همچنین احتمالاً از اطلاعات در مناظرات عمومی سیاسی استفاده می‌شود. در گذشته تصور بر این بود که اطلاعات در خواستی، بهترین برآورد در شرایط موجود است. امروزه احتمالاً گزارش‌ها همانند اسناد و مدارک در خلال رویه‌ای قانونی موشکافی می‌شوند، زیرا «روش تحلیل در کشور ضد طبقه‌بندی و دسته‌بندی اطلاعات عمل می‌کند.» چرا که غالباً، این گونه گزارش‌های تحلیلی کانون مباحث سیاسی مربوطه، همچون پذیرش کنترل سلاح، استفاده بالقوه از نیروی نظامی یا اعمال

تحریم‌ها خواهند بود. به رغم وجود مراکز متعدد تصمیم‌گیری و انبوهی از اطلاعات، گاهی یک برآورد اطلاعاتی ممکن است خود شکل دهنده موضوعی جدید باشد که در حال تجزیه و تحلیل است. به ویژه آن‌که «از یک طرف تحلیل‌های دولتی به دلیل حمایت قدرت سیاسی نفوذ بیشتری دارد و از طرف دیگر سازمان‌های اطلاعاتی از حمایت قدرت سیاسی برخوردارند.» (عصاریان، ۱۳۸۰: ۳۱۶)

در خلال جنگ سرد، احتمال داشت یک تحلیلگر سازمان اطلاعاتی آمریکا به طراحان ستاد فرماندهی هوایی استراتژیک توصیه کند که یک سلاح هسته‌ای را بر روی بام یک ساختمان در پراگ هدف قرار دهند. موثق بودن یک مدرک و تحلیل آن از اهمیت کمتری برخوردار بود چرا که هیچ کس نمی‌دانست که آیا نظر تحلیل‌گر درست است یا خیر. تنها افرادی که لازم بود رضایت‌شان جلب شود، طراحان نظامی و مقامات دفاعی مطلع نسبت به طراحی جنگ هسته‌ای بودند، ولی امروزه همان تحلیلگر هدف، ممکن است شغل خود را در معرض موشکافی منتقدان جهانی ببیند، کسانی که بعداً مدارک را بالا و پایین می‌کنند و به بررسی دلیل پشت تحلیل می‌پردازند.

ردیف	نوع موضوع	دوره جنگ سرد	دوره پس از جنگ سرد
۱	نشانه‌ها و هشدارها	مراقبت از جابه‌جایی نیروهای شوروی	مراقبت از تهدیدات بالقوه فرضی
۲	حمایت از کنترل سلاح‌ها	تحلیل روی نظارت بر توافقات از طریق مخفی‌گاه‌ها و فریب	تحلیل روی شناسایی فرار کنندگان از توافقات ارجله بازیگران دولتی و غیردولتی
۳	تحلیل سیاسی	تحلیل سیاسی روی سناریوهای جانشین، ثبات نظام و قدرت نیروهای امنیت ملی متمرکز بود	تحلیل سیاسی روی ائتلاف‌های به سرعت در حال تحول و جلب افکار کشورهای دوست، بی‌طرف و دشمن متمرکز است
۴	تحلیل اقتصادی	تحلیل روی برآورد اندازه اقتصادی، صنایع نظامی و تولیدات دفاعی	تحلیل روی ردیابی جاسوسی صنعتی، فساد مالی، روزه‌های غیرقانونی در تجارت بین‌الملل، فناوری‌های حیاتی یا کاربرد نظامی

نگاره (۱): مقایسه مأموریت تحلیل اطلاعات در دوران جنگ سرد و دوره پس از جنگ سرد

در نگاره (۱) یک مقایسه‌ای بین نمونه مأموریت‌های تحلیل اطلاعات در دوران جنگ سرد و دوره پس از جنگ سرد دیده می‌شود. (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۶۶)

همان گونه که از این نمودار هویدا است در دوران جنگ سرد سازمان‌های اطلاعاتی، مراقب علائمی بودند که نشان دهنده طرح جابه‌جایی نیروهای شوروی برای جنگ بود. انتظار می‌رفت که این طرح مشابه طرح‌های قبلی مشاهده شده در مانورهای نظامی شوروی باشد، بنابراین تحلیل‌گران آمریکایی می‌توانند نحوه افشای آن را پیش‌بینی نمایند. ولی در دوران پس از جنگ سرد باید به سهولت کسب سلاح کشتار جمعی، توان بالقوه برای جنگ اطلاعاتی، بروز تهدیدات فرضی که دارای علائم هشدار دهنده محدود بوده یا هیچ علامتی ندارند، ببیندیشند. در زمینه حمایت از کنترل سلاح با توجه به توافقات کنترل سلاح همچون سالت و استارت، پارامترهای

خاصی را برای پذیرش بنا نهادند، مواردی همچون تعداد و ویژگی سلاح و ابر قدرت‌های اصلی تنها بازیگر صحنه بودند. از این نظر تحلیل اطلاعات روی نظارت بر توافقات از طریق مخفی‌گاه‌ها و فریب، اهمیت داشت، اما هدف ثانوی بود، چرا که هزینه نقض توافقات، سنگین بود. ولی در عصر جنگ سرد توافقات کنترل سلاح همچون پیمان عدم تکثیر سلاح کشتار جمعی تا حد زیادی به‌عنوان راهی برای تشخیص کشورهای متعهد و کشورهای غیرمتعهد بود. ولی در دوران پس از جنگ سرد رضایت از طریق معیارهای همکاری مشخص می‌شود. کشورهایی که مایل به نقض این توافقات هستند حتماً از این توافقات برای فریب استفاده می‌کنند. سازمان اطلاعات روی شناسایی متخلفان از توافقات متمرکز بوده و کشورهای غیرمتعهد را زیر نظر می‌گیرد. بازیگران غیردولتی تهدید عمده‌ای برای تکثیر سلاح‌ها محسوب می‌شوند. در خصوص تحلیل سیاسی نیز در دوران جنگ سرد، اکثر رقبای آمریکا دارای حکومت‌های سلطه‌جو یا دیکتاتوری بودند. تحلیل سیاسی روی سناریوهای جانشین، ثبات نظام و قدرت نیروهای امنیت ملی متمرکز بود، ولی در دوران پس از جنگ سرد که حکومت‌های دموکراتیک رو به افزایش هستند، تحلیل سیاسی بایدروی ائتلاف‌هایی که به سرعت در حال تحول و جلب افکار کشورهای دوست، بی‌طرف و دشمن هستند متمرکز شود. نهادهای جامعه مدنی احتمالاً به‌اندازه دولت‌ها از اهمیت برخوردارند.

تحلیل اقتصادی در دوران جنگ سرد بر روی برآورد اندازه اقتصادی بازار (مثلاً شوروی) و صنایع نظامی و تولیدات دفاعی متمرکز بود، در صورتی که در دوران پس از جنگ سرد چالش‌های تحلیلی بر روی مسائل اقتصادی جدید، شامل ردیابی جاسوسی صنعتی، فساد مالی، رویه‌های غیرقانونی در تجارت بین‌الملل، فناوری‌های حیاتی با کاربردهای نظامی و آسیب‌پذیری بانک‌ها و مؤسسات مالی تا شرکت‌های خارجی متمرکز می‌گردد.

علاوه بر تفاوت‌های اساسی پیش‌گفته، تحلیل اطلاعات در عصر جهانی شدن از جنبه وجود تهدیدات جدید نیز قابل تامل است. این تهدیدات شامل گسترش و پخش سلاح، کنترل گروه‌های قومی و مذهبی، تروریسم و امثالهم است که تحلیل‌گران در عصر جنگ سرد، توجه بسیار کمی نسبت به آنها مبذول می‌داشتند ولی در دوران جهانی شدن و ظهور تهدیدات جدید، تحلیل‌گران اطلاعات با موضوعات بسیار بدیع و جدید مواجه شده‌اند. به‌عنوان مثال تهدید محیط زیست یکی از تهدیداتی است که تحلیل‌گران سازمان اطلاعاتی ناگزیر به بررسی آن می‌باشند، چون این تهدیدات اغلب باعث ایجاد بحران‌های عمده هستند و بعضاً امنیت ملی کشور را با خطر مواجه می‌کنند. در این زمینه تهدیدات زیست محیطی در کشور "هائیتی" نمونه قابل ذکری است. در این کشور عدم رعایت استانداردهای زیست محیطی موجب گردید تا منابع آبی دچار آلودگی شده و کشاورزی با شکست مواجه شود، به نحوی که کاشت هرگونه محصولات کشاورزی دشوار گردید. این فاجعه زیست محیطی عواقب مستقیم در سیاست و امنیت ملی داشت، به نحوی که هزاران نفر از مردم‌هائیتی مجبور به ترک آن کشور شدند و موج مهاجران حتی موجب پیدایش یک بحران سیاسی در آمریکا شد. (شوسکی، ۲۱:۱۳۸۱)

به هر ترتیب نکته قابل تامل این است که تحلیل‌گر اطلاعات می‌بایست برای درک مسائل زیست محیطی آمادگی لازم را داشته و بتواند تفاوت میان تخریب محیط زیست با نآرامی سیاسی را درک کند.

□ تحلیل اطلاعات و پشتیبانی از نیروهای نظامی در عصر جهانی شدن

تحلیل اطلاعات برای پشتیبانی از نیروهای نظامی در عصر جهانی شدن با تحول چشمگیری مواجه شده، و به این معنی است که «فناوری نرم‌افزاری تحلیل گسترش یافته و نهادینه شده است.» (13: 2002, au.af.mil)

در نگاره (۲) این تحولات آورده شده و این موضوع با دوران جنگ سرد مقایسه شده است: (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۶۶)

ردیف	موضوع	دوره جنگ سرد	دوره پس از جنگ سرد
۱	ماهیت تهدید نظامی	تهدیدات مربوط به نظام دوقطبی و تقابل آمریکا با شوروی و کم اهمیت بودن سایر حریفان	ظهور انواع حریفان
۲	نیازمندی‌های پشتیبانی از عملیات نظامی	برنامه‌ریزی سازمان‌های اطلاعاتی برای تامین اطلاعاتی اهداف جنگ هسته‌ای و عملیات متعارف	برنامه‌ریزی برای عملیات مختلف از جمله درگیری‌های کم شدت
۳	نیازمندی‌های برآورد توانمندی حریفان	تجزیه و تحلیل آسان روی حریفان جنگ نیروهای متعارف	تجزیه و تحلیل مشکل و متفاوت و دشوار (مانند توانمندی یک گروه تروریستی)
۴	نیازمندی‌های توانمندی داخلی و امنیت	به کارگیری حداقل تمهیدات برای حفاظت از داده‌های اطلاعاتی	افشای اطلاعات در نتیجه ضرورت همکاری و هماهنگی با دیگر کشورها
۵	نیازمندی‌های پشتیبانی از پایگاه‌های داده‌ای برای توسعه سلاح‌ها و برنامه‌ریزی	استفاده از یک نوع سلاح (شرقی یا غربی) تلاش برای تجزیه و تحلیل علائم سلاح‌ها محدود و آسان بود.	استفاده حریفان از سلاح‌های متنوع، مشکل توسعه علائم و پشتیبانی از پایگاه‌های داده‌ای را افزایش می‌دهد

نگاره ۲: مقایسه نیازمندی‌های دوران جنگ سرد با دوران پس از جنگ سرد برای پشتیبانی اطلاعاتی از نیروهای نظامی

علاوه بر مفاد نمودار قبلی، امروزه نیاز به فراهم ساختن حمایت اطلاعاتی از نیروهای نظامی تا حدود زیادی دگرگون شده است. برخی از آنها به شرح زیر است:

□ دکترین عملیات‌های جدید

پشتیبانی ملی اطلاعاتی از نیروهای نظامی در بیشتر دوران جنگ سرد، عمدتاً روی پشتیبانی از دو نوع عملیات متمرکز بود: هدف‌گیری جنگ هسته‌ای و نیروهای متعارف. امروزه سازمان‌های اطلاعاتی باید در طیف گسترده‌ای از سناریوهای مختلف از ارتش پشتیبانی کنند. نیازمندی‌های خبری برای این دسته از مأموریت‌ها و محیط ملی جدید به طور قابل ملاحظه‌ای متفاوت است.

برای مثال اطلاعات مورد نیاز، جهت یک نبرد زرهی، تا آنجا تامین می‌گردید که نه تنها نیروی‌های نظامی میدانستند که کجا باید بجنگند، بلکه غالباً حتی میدانستند که با چه دشمنی رو به روهستند. عملیات نظامی متعارف، قابلیت پیش‌بینی بیشتری دارند و امکان تجزیه و تحلیل نیروهای آنها قبل از نبرد واقعی میسر است. از سوی دیگر یک گروه از ارتش یا واحد هوانپروز باید آمادگی این را داشته باشند که در هر نقطه‌ای، در کمترین فرصت مستقر شوند. عملیات ویژه و داغ با شدت کم، متغیرتر و تخصصی‌تر شده‌اند و تنوع بیشتری در رقبای بالقوه به وجود آمده است. حتی اگر ما، بدانیم که گروه‌های تروریستی چه کسانی هستند، باز هم تجزیه و تحلیل آنها کار دشواری است.

□ پیچیدگی و تنوع تهدیدات نظامی

در دوران جنگ سرد، تجزیه و تحلیل اطلاعات برای محاسبه توانمندی‌های حریفان نظامی. روی فرمان جنگ یا تعداد افراد و سلاح متمرکز بود. تحلیل‌گران اطلاعاتی می‌توانستند تعداد تانک‌ها، کشتی‌ها و هواپیماهای جنگی را به سادگی بشمارند و بانک‌های اطلاعاتی خود را به روز کنند. امروزه توانمندی نظامی تا حد زیادی از موردی به مورد دیگر متفاوت است و بستگی به نوع گروهی دارد که ارتش با آن رو به رواست. برای روشن شدن این موضوع می‌توان مشکل تجزیه و تحلیل واحد سپاه یا لشکر نیروی دشمن در دوره جنگ سرد را با مشکل تجزیه و تحلیل تهدیدهای جدید مانند تروریست‌ها مقایسه کرد. تجزیه و تحلیل نیروهای نظامی متعارف نه تنها آسان‌تر است بلکه روش شناسی که برای تجزیه و تحلیل آن به کار می‌رود به خوبی نهادینه شده است و چندین دهه مورد استفاده قرار گرفته. اکثر روش شناسی‌های تجزیه و تحلیل سازمان‌های نظامی متعارف، فاقد این میراث هستند. در نتیجه تعریف محاسبه درست توانمندی می‌تواند مشکل باشد. (au.af.mil, 125:2002)

□ تنوع متحدین بالقوه

در دوران جنگ سرد طراحان سازمان‌های اطلاعاتی تصور می‌کردند اگر کشور با یک متحد خود دست به اجرای عملیات نظامی بزند، آن عنصر به احتمال زیاد عضو اتحادیه‌ی نظامی شناخته شده خواهد بود. لاقول نیروهای خودی در کار با متحد خود از تجاربی برخوردارند و اتحاد نظامی را یک سازمان جا افتاده می‌دانستند. این امر به طراحان اطلاعاتی اجازه می‌داد که در زمینه نحوه مشارکت اطلاعات خدماتی برای نبرد و نیز نحوه حفظ منابع حساس، برنامه‌ریزی کنند. در مقایسه، سازمان‌های اطلاعاتی امروزی باید خود را برای یک سری سناریوهای متنوع و تعریف نشده آماده سازند. (intelwatch,620:2005)

□ نیازمندی‌های جدید برای پایگاه‌های اطلاعاتی

در دوران جنگ سرد نیازمندی پایگاه‌های اطلاعاتی سازمان‌های اطلاعاتی تقریباً به روز بوده و کمتر با خلاء اطلاعاتی مواجه بودند. این موضوع بیشتر برای دو ابر قدرت آن زمان یعنی آمریکا و شوروی صادق بود و آنها نیازمندی‌های اطلاعاتی را در تمام زمینه‌ها در اختیار داشتند، ولی در دوران پس از جنگ سرد و ظهور تهدیدات مختلف و بازیگران متعدد، پایگاه‌های

اطلاعاتی با خلاء اطلاعاتی از ابعاد متفاوت مواجه شدند. حتی هزینه اشتباهات، می‌تواند قابل ملاحظه باشد. به‌عنوان مثال بمباران سفارت چین در بلگراد در مه ۱۹۹۰ و در خلال عملیات متحدین ناشی از اشتباه سازمان اطلاعاتی آمریکا بود که نمی‌دانست سفارت چین به یک ساختمان جدید منتقل شده است و از روی اشتباه، ساختمان جدید سفارت چین را به‌عنوان ستاد پشتیبانی و تدارکات دولت فدرال یوگسلاوی شناسایی کرد. (جی‌هورو، ۱۳۸۰: ۱۸۳)

□ کشمکش با شدت اندک

کشمکش با شدت‌اندک به عملیاتی گفته می‌شود که سطح فناوری مورد استفاده در آن، جایی بین دیپلماسی و نبرد تمام عیار است. مثال‌هایی از کشمکش با شدت‌اندک شامل عملیات حفظ صلح، آزادسازی گروگان، عملیات ضد شورش، عملیات ضد مواد مخدر و امثالهم می‌شود. معمولاً در کشمکش با شدت‌اندک، نیروهای نظامی به طور مکانیکی با عملیات سیاسی و اطلاعاتی تلفیق می‌شوند. در خلال جنگ سرد، ارتش و سازمان اطلاعاتی آمریکا به‌عنوان بخشی از آمادگی خود برای جنگ تمام عیار با اتحاد شوروی، برای کشمکش با شدت کم آماده می‌شدند. فرض بر این بود که بعید است کشمکش با شدت کم، خود به خود رخ دهد. در دوران پس از جنگ سرد، دیدگاه‌ها درباره کشمکش با شدت کم تغییر کرده است. اکنون اکثراً معتقدند که وقوع کشمکش با شدت کم محتمل‌تر از جنگ تمام عیار است. وقوع انواع درگیری‌ها در اقصی نقاط جهان نمایانگر این مطلب است که امروزه و در آینده، میزان جنگ‌های کم شدت به حد قابل توجهی افزایش خواهد یافت. از این جهت سازمان‌های اطلاعاتی برای تحلیل این نوع اطلاعات با چالش جدی مواجه خواهند شد.

علاوه بر مفاد پیش‌گفته، در دوران جهانی شدن، سازمان‌های اطلاعاتی با مشکل تحلیلی جدیدی نیز رو به روهستند. زیرا همان‌طور که تحلیل تهدیدهای نظامی سنتی دشوار بود، تحلیل تهدیدهای جدید هم روز به روز دشوارتر می‌شود. برای این منظور ضرورت ندارد مقایسه‌ای بین این نوع تحلیل در دوران جنگ سرد و در عصر جهانی شدن انجام شود، آنچه مسلم است تحلیل اطلاعاتی یک حمله متعارف به سبک جنگ سرد با شکلی از حمله تروریستی مانند حمله به پادگان‌های نیروی دریایی آمریکا در بیروت یا حمله بالقوه با استفاده از سلاح‌های بیولوژیکی، قابل مقایسه نیست، معمولاً روند تجزیه و تحلیل یک تهاجم بالقوه یا یک حمله واقعی در دوران جنگ سرد شامل چهار مرحله می‌شود:

ردیابی، شناسایی منطقه، شناسایی و ارزیابی. کارشناسان اطلاعاتی مدت‌هاست، دریافته‌اند که هر یک از این مراحل به ترتیب دشوارتر از دیگری است. شناسایی منطقه، کاری دشوارتر از یک ردیابی است، شناسایی یک حمله معمولاً دشوارتر از تعیین مکان تهاجم است و نهایتاً تجزیه و تحلیل توانمندی‌ها و آسیب‌پذیری یک مهاجم از همه مراحل دیگر دشوارتر است. با وجود این اجرای هر یک از این مراحل برای تهدیدهای جدید دشوارتر از تهدیدات قدیمی است. برای روشن شدن این مطلب در نگاره (۳) این موضوع مقایسه شده است. (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۸۶)

جنگ متعارف	حمله تروریستی سنتی	حمله تروریستی جنگ بیولوژیک
ردیابی	دشوار نیست	دشوار
شناسایی منطقه‌ای	دشوار نیست	دشوار
شناسایی	دشوار نیست	دشوار
تجزیه و تحلیل	دشوار	دشوار

نگاره (۳): مقایسه مشکلات تحلیلی جنگ متعارف، ضد تروریسم و تهدیدات جنگ بیولوژیک

در جنگ متعارف روند تحلیلی بیشتر به سمت عقب حرکت می‌کند، جستجو برای مشاهده دود و گوش کردن برای شنیدن صدای انفجار حاکی از این حقیقت است که حمله‌ای در دست اقدام است. ممکن است استفاده از فناوری‌های مخفیانه استتار، یافتن حریف در صحنه نبرد را دشوار سازد، اما مخفی کردن مسئول یک عملیات نظامی متعارف در دراز مدت کاری دشوار است. افزون بر این، نیروهای نظامی متعارف دارای علائم، آرم و یونیفورم‌های مخصوص هستند. از آنها نه تنها انتظار می‌رود که مقررات بین‌المللی جنگ را رعایت کنند بلکه آنها معمولاً شناخت سازمان و لجستیک خود را برای نیروهای متعارف تسهیل می‌کنند. با وجود این ارزیابی‌نقاط قوت و ضعف ممکن است دشوار باشد. یک تهدید تروریستی سنتی، چالش دشوارتری را برای اطلاعات به وجود می‌آورد. ردیابی حملات تروریستی تروریست‌ها کار ساده‌ای نیست. تروریست‌ها غالباً تلاش می‌کنند با پنهان کردن هویت خود و پایگاه‌های عملیاتی‌شان، خطرپذیری خود را کاهش دهند. با این همه، هر قدر چالش‌های تحلیلی سنتی مشکل باشند، در مقایسه با تحلیل تهدیدات جدید همچون جنگ بیولوژیکی رنگ می‌بازند. رقبا نه تنها می‌توانند هویت خود را پنهان کنند بلکه حتی می‌توانند اقدام خود را نیز پنهان سازند. یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها برای تحلیل جنگ بیولوژیکی، درک این نکته ساده است که، تهدید وجود دارد و شما هدف حمله هستید و حتی این امکان وجود دارد که یک حریف تلاش کند تا برای جنگ بیولوژیکی یک حمله بی‌سر و صدا راه بیاندازد یا از منبعی استفاده کند که یافتن وی کار دشواری است. تفاوت کلیدی تهدیدات جدید (از جمله جنگ بیولوژیکی) آن است که این نوع تهدید می‌تواند به سرعت و تقریباً بلافاصله و سریع ظاهر شود. سازمان اطلاعاتی می‌دانست که هرگاه به مطالبی در خصوص تهدیدات سنتی نیاز داشته باشد، با نظارت بر استقرار نیروهای نظامی جدید یا انجام تمرینات نظامی، مطالبی به دست می‌آورد. راه‌انداختن یک جنگ متعارف صنعتی یا جابه‌جایی نیروها امکان‌پذیر نبود. حتی هر ساله یک رژه نظامی برگزار می‌شد. سلاح‌های جدید در معرض دید قرار می‌گرفت و هر تغییری در سلسله مراتب سیاسی را می‌شد با گرفتن عکس و موارد مشابه تفسیر کرد. در نگاره (۴) این مقایسه به شکل بهتری آورده شده است: (برکویتز، ۱۳۸۲: ۱۶۹)

تهدیدات جنگ بیولوژیکی	تهدیدات سنتی	
سریع - منطبق با نوآوری تکنولوژیک	به مرور - منطبق با روند سیاسی	میزان توسعه فناوری و تغییرات
کوچک و اختصاصی	نهادهای بزرگ	ماهیت سازمان تهدید کننده
روزها	دهها	فشار تهدید و طرح‌های مربوط
فوری	هفته‌ها	زمان لازم برای صحنه سازی حمله

نگاره (۴): مقایسه میزان بالقوه تغییر در تهدیدات جنگ سنتی و بیولوژیکی

نکته قابل توجه این که فناوری و تکنولوژی اطلاعاتی بر نحوه تعامل بین مصرف‌کنندگان اطلاعات و تصمیم‌سازان تاثیر قابل توجهی نهاده است. سیاست‌سازان فراخور نیازهای خود در پی اطلاعات هستند و اطلاعات تخصصی تنها بخشی از این اطلاعات خواهد بود. ادامه شیوه‌ای که مدتی است در زمینه اطلاعاتی اجرا شده است، از این پس تنها نشان دهنده بخش کوچک و کوچکتري از پشتیبانی کلی اطلاعات خواهد بود و به همین دلیل است که عده‌ای اعتقاد دارند که در آینده، سیاست‌سازان به طور فزاینده‌ای تحلیل‌گران ارشد مسائل تخصصی خود خواهند شد. (جی‌هورو، ۱۳۸۰: ۴۵) در پایان لازم است به این مطالب اذعان شود که سازمان اطلاعاتی باید در آینده‌ای نه چندان دور، به صورت آشکار برای وضعیتی که هنوز در معرض توجه قرار نگرفته، برنامه‌ریزی کند. حتی شدیدترین منتقدان سازمان اطلاعاتی شکی ندارند که نیاز حکومت به اطلاعات تداوم خواهد داشت و بر تعداد و تنوع مصرف‌کنندگان اطلاعات با همان سرعت تهدیدات و مسائل امنیت ملی افزوده شده و خواهد شد. نه تنها سازمان اطلاعاتی نیازمند ارتباط منظم با این مصرف‌کنندگان و سیاستگذاران است بلکه خود امر تجزیه و تحلیل نیز نیازمند انطباق با نیاز آنها است.

شکل جدید کار برای کارشناسان اطلاعاتی بدون تماس عملی آنها با سیاستگذاران جدید، امری دشوار است. نباید فکر کنیم این مصرف‌کنندگان جدید درست همانند مصرف‌کنندگان سنتی و سابق هستند. بدتر از آن این که پیشنهاد دهیم که این مصرف‌کنندگان با محصولات اطلاعاتی که به همان شکل سنتی تولید شده‌اند، خوبگیرند. این مسئولیت بر دوش سازمان اطلاعاتی است که خود را با شرایط جدید منطبق کند.

یک جامعه اطلاعاتی غیرمتمرکز که از طریق مکانیسم‌هایی شبیه بازار اداره می‌شود، با فضای جدید سازگاری بیشتر و بهتری دارد. با این حال مسأله به خودی خود حل نمی‌شود و تولید کنندگان اطلاعات نیازمند آشنایی با منابع کاملاً جدید هستند. بسیاری از این منابع جدید محرمانه نخواهد بود و اطلاعات، نیازمند توسعه راه‌های جدید برای تعیین صحت و سقم چنین اخباری است. در دوره جنگ سرد، تحلیل‌گران آموختند که چگونه از منابع پنهان استفاده کنند تا محدوده‌های جمع‌آوری فنی را در یابند. در آینده، تحلیل‌گران نیازمند درک

مفاهیم اعتبار و اطمینان علمی اطلاعات، از منابعی همچون اینترنت هستند که از طریق آن هر کسی می‌تواند آزادانه هر چیزی را منتشر سازد. (nsarchiv, 2004:59)

همچنین انجام هر کاری که برای بهبود کیفیت تحلیل ضروری است، یک سری چالش‌های جدید را بر مدیران اطلاعاتی تحمیل می‌کند. آنها مجبور هستند تحلیل‌گران را به داشتن رابطه با سیاست‌سازان تشویق نموده و بر پایه مجموعه‌ای از داده‌ها و منابعی که برای کارشناسان حرفه‌ای اطلاعات تازگی دارند، قضاوت کنند. امروزه مدیران میانی هیچ راهنمایی برای این موضوع ندارند و بیشتر آنها احتمالاً کمتر از تحلیل‌گرانی که زیر دست آنها هستند قادر به استفاده و قضاوت در مورد منابع جدید هستند. با وجود این در شرایط فعلی، فرهنگ اطلاعاتی مایل به یافتن فضیلت برای تحمیل طرح‌های نهادینه شده و شیوه‌های انجام کار است. بهبود امر تحلیل همان قدر به یک چرخش عاقلانه و اساسی نیازمند است که به شیوه‌ها، آموزش و مدیریت جدید نیاز دارد.

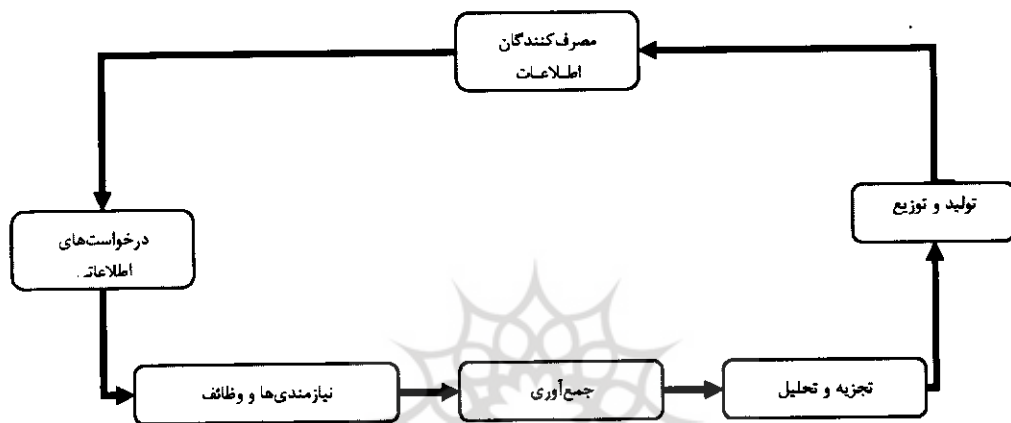
□ چرخه اطلاعات در عصر جهانی شدن

در هر سازمان اطلاعاتی برای تولید اطلاعات، اقداماتی نظیر برآورد، تهیه طرح جمع‌آوری، تعیین نیازمندی‌های اطلاعاتی، تعیین اهداف و وظائف قسمت‌های مختلف در جمع‌آوری و نهایتاً جمع‌آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل، تولید و توزیع اطلاعات، انجام می‌شود. این موضوع، فرآیندی کلی و اساسی را در هر سازمان اطلاعاتی طی می‌کند که از آن به نام چرخه اطلاعات نام برده می‌شود. برای بررسی چرخه اطلاعات در عصر جهانی شدن ابتدا ضرورت دارد چرخه اطلاعات در عصر جنگ سرد و قبل از آن مورد بررسی قرار گیرد.

ساختار سازمان‌های اطلاعاتی در قبل از جنگ سرد از ساختار بوروکراتیک و کلاسیک که از نظرات ماکس و بر جامعه شناس آلمانی و مخترع مفهوم دیوان سالاری است، تبعیت می‌کرد. از ویژگی‌های این ساختار انجام برنامه‌ریزی متمرکز، عملیات ساده، یکتواخت و رعایت سلسله مراتب مدیریتی است. (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۱۶)

به خصوص این ایده با مدیریت تیلوریسم در قرن نوزدهم و در خطوط تولید کارخانه‌ای مفید واقع گردید. علت آن این بود که کارها به فعالیت‌های کوچک قابل مدیریت، تقسیم می‌شد و از نظر انسانی دیگر نیازی به افرادی همه‌کاره که مثل "آچارفرانسه" کار کنند نبود. با وجود تقسیم کار، افراد و واحدهای کوچک‌تر، درون یک سازمان می‌توانند بر روی مهارت‌های ویژه‌ی خود متمرکز شوند. اما مهم‌ترین نکته در خصوص کارایی، بوروکراسی آن است که برای انجام امور، رویه‌های علمی‌استانداردی اتخاذ شود. در یک بستر دیوان سالاری نیازی نیست که با برنامه جدیدی، تصمیم گرفته شود که چه کسی به چه کسی گزارش دهد یا چه کسی مسئول چه کاری است. چون قبلاً این تقسیم کار انجام شده و بوروکراسی، این موضوعات را مشخص نموده است. در سازمان اطلاعاتی بوروکراتیک دو مفهوم اصلی قابل توجه است. یکی چرخه‌ی تولید اطلاعات و دیگری روند هماهنگ‌سازی بین قسمت‌های ذیربط می‌باشد که در اینجا به تبیین آنها پرداخته می‌شود.

در چرخه‌ی اطلاعات به روش سنتی مراحل مختلفی برای تولید اطلاعات در نظر گرفته می‌شود که این مراحل در نمودار (۱) نشان داده شده است (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۱۸). همان گونه که نمودار نشان می‌دهد ابتدا کاربران اطلاعات، نیازمندی‌های اطلاعاتی خود را مشخص می‌سازند. این تقاضاها به سازمانی که اولویت‌های نیازمندی‌های اطلاعاتی را تعیین می‌کند، فرستاده می‌شود. نیازمندی‌های اطلاعاتی در سازمان اطلاعاتی به صورت فهرستی از اولویت‌ها تهیه شده و برای جمع‌آوری، همه‌ی سازوکارهای جمع‌آوری در زمینه‌های مختلف اطلاعاتی همانند اطلاعات انسانی، ارتباطی و تصویری و امثالهم استفاده شده و ماموریت و حیطه جمع‌آوری آنها تعیین می‌گردد.

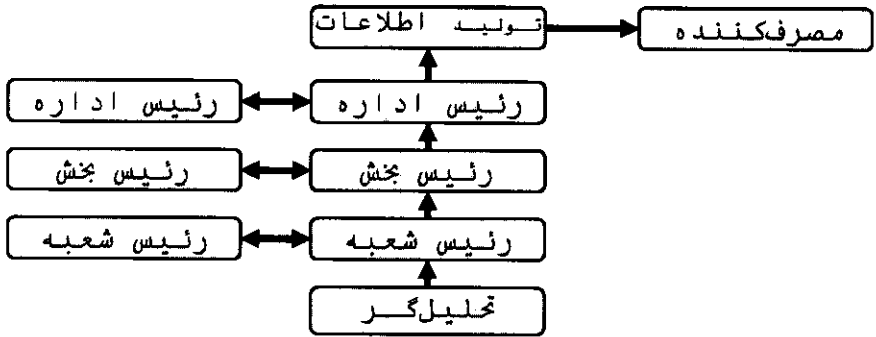

نمودار (۱): چرخه اطلاعات سنتی

پس از جمع‌آوری و ارسال اطلاعات به سازمان اطلاعاتی، اخبار جمع‌آوری شده پردازش می‌شود. تحلیل‌گران برای تامین نیازمندی‌های اعلام شده، از این اخبار برای تهیه گزارشات و برآوردها استفاده می‌کنند.

در نهایت محصول نهایی برای مصرف‌کنندگان اطلاعاتی و مسئولین ذریب‌ت ارسال می‌گردد. دومین مفهومی که سازمان اطلاعاتی از مدل دیوان سالاری بوروکراتیک اقتباس می‌کند، روند هماهنگ‌سازی است، اما واژه هماهنگی در اطلاعات آنقدر وسیع است که توصیف پذیرفته شده‌ای برای آن ارائه نشده است. ولی منظور از هماهنگی در سازمان اطلاعاتی انجام اقداماتی در جهت افزایش صحت و واقعی بودن یک محصول، تبیین قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها یا شفاف‌سازی نظرات غیرموافق در خصوص مسائل بحث برانگیز و جنجالی عمده می‌باشد. اما هماهنگی اطلاعات واقعا نسخه‌ای از چگونگی کارکرد کلی دیوان سالاری سنتی سازمان اطلاعاتی است، دیوان‌سالاری هم به شکل عمودی سازماندهی می‌شود، به طوری که سطوح پایین به سطوح بالاتر گزارش می‌دهند، و هم به شکل افقی، به این شکل که هر اداره‌ای مسئولیت منطقه یا موضوعی متفاوت را برعهده دارد. این نوع سازماندهی تعیین کننده سلسله مراتب مدیریتی و حوزه مسئولیت است که برای عرضه یک محصول، تصمیم یا ایده، بایستی ابتدا، آن را به سلسله مراتب مدیریتی ارائه نمود، تا مورد پذیرش سلسله مراتب قرارگیرد. در

عین حال هر واحدی به واحد کناری خود اجازه می‌دهد که در این فرآیند نقشی داشته باشد و به آن این فرصت را می‌دهد تا نظرات کارشناسی را، در محصول نهایی ضمیمه نماید. معمولاً هر واحدی با واحد همتای مشابه خود در سیستم دیوان سالاری تعامل دارد نمودار شماره‌ی (۲) (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۲۰) این فرآیند را به نحو مطلوبی نشان می‌دهد.

نمودار (۲): هماهنگ‌سازی در سازمان اطلاعات

چرخه اطلاعات سنتی پیش‌گفته، شبیه یک خط تولید است. تقریباً یک مدیر کاری، می‌تواند بر کل فرآیند تولید اطلاعات، نظارت داشته باشد و اطمینان حاصل کند که چرخه‌ی تولید با مناسب‌ترین سرعت در حال کار است. تخصصی کردن و تفکیک کارها موجب ارتقای کارایی می‌گردد و محصولات اطلاعاتی در امتداد جریان چرخه‌ی تولید حرکت می‌کنند که در آنجا کارشناسان بعضی اخبار جمع‌آوری شده را وارد چرخه تولید می‌کنند و مطالب تجزیه و تحلیل شده را بر آن می‌افزایند. در انتهای این چرخه، یک بازرس کنترل کیفیت، محصول را آزمایش می‌کند تا ببیند آیا چینش تمامی اجزا به صورت صحیح انجام شده و دقت لازم اعمال شده است. (facttell, 2004:99)

فرضیات سبک سنتی تولید اطلاعات از نقایص متعددی برخوردار است که می‌توان به موارد ذیل اشاره داشت :

- ۱- تعامل مستقیم و متقابل میان تولید کننده اطلاعات و کاربر آن، اطلاعات را محدود می‌سازد، زیرا در سبک سنتی فرض بر این است که جدا سازی موجب ارتقای اهداف می‌گردد و لذا به نظرات تحقیقی کارشناسی توجه نمی‌کند.
- ۲- فرهنگ تفکیک وظایف و مسئولیت‌ها یک اصل است و همچنین تصور می‌شود که یک قسمت دیگری در سازمان اطلاعاتی وجود دارد (که دارای کارشناسان خبره‌ی تجزیه و تحلیل است) لذا اخبار و اطلاعات رسیده را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند. هر چند ممکن است این ساختار سازمانی هر از چند گاهی تغییر کند، ولیکن رویه‌ی موجود ثابت و بدون تغییر است.
- ۳- سبک سنتی بر این اعتقاد است که افزایش اطلاعات، نظرات کارشناسی و هماهنگی، موجب ارتقاء محصول اطلاعاتی می‌گردد. این اعتقاد از دوفرضیه نشأت می‌گیرد. اولاً درسبک

سنتی تصور می‌شود که هماهنگی، سرانجام واقعیت هدف را تغییر می‌دهد، دوم این که ارتقاء تحلیل‌گران براساس اجرای کار و تجارب آنها می‌باشد، چنین فرض شده است که هر قدر سطح بررسی محصولات بالاتر باشد، باید از اعتبار بالاتری برخوردار گردد.

۴- اطلاعات، پس از تجزیه و تحلیل همه جانبه، فراهم می‌گردد. و هیچ خدش‌های بر آن وارد نمی‌شود. این تفکر، حتی گاهی بر این دلالت دارد که اطلاعات، تمام اخبار دیگر را در طبقه خود قرار می‌دهد.

علاوه بر موارد بالا نشانه‌های دیگری نیز مؤید نقص در سبک سنتی می‌باشد. از جمله این که، مقامات اطلاعاتی هنگامی که یک مسئله واقعا مهم پیش می‌آید، به اطلاعات سازمان خودشان اعتماد نمی‌کنند، بلکه گروه ویژه یا مراکز اطلاعاتی جدیدی را فعال می‌سازند. از دیگر موارد در این زمینه، نگرش متفاوت سیاستمداران به اطلاعات تولید شده (ومتفاوت با کسانی که آن را تولید نموده‌اند)، است. تولید کنندگان اطلاعات، تولید خود را، محصولی ویژه و احتمالا سرنوشت‌ساز می‌دانند، اما کاربر آن اطلاعات به اطلاعات به عنوان بخشی از انبوه اخباری نگاه می‌کند که هر روز بر روی میز کار آنها گذارده می‌شود.

□ فرایند تولید اطلاعات متناسب با عصر جهانی شدن

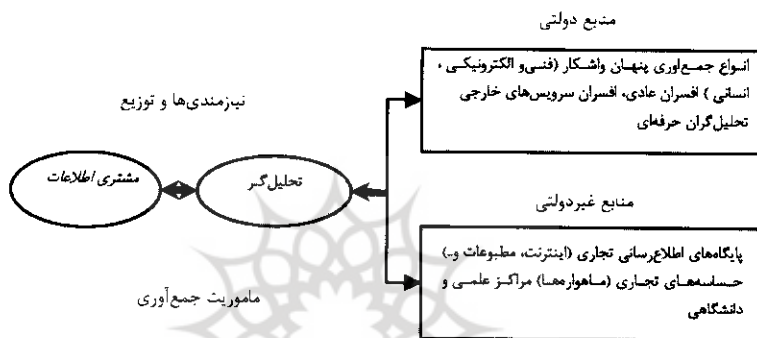
در دوران پس از جنگ سرد و عصر جهانی شدن فرآیند تولید اطلاعات دارای اصولی است که با فرآیند قدیمی تفاوت دارد که مورد تبیین و تشریح قرار می‌گیرد.

«سازمان‌ها باید شرایطی را فراهم کنند که منابع به طور آزادانه جریان داشته باشد. آنها به این ترتیب می‌توانند خود را با شبکه جمع‌آوری کنندگان و تحلیل‌گران همراه کنند و هماهنگ با و وظائف جدید هر کسی را که دارای مهارت لازم برای انجام کار است، جذب نمایند. در این روند، مدیریت به کسانی سپرده خواهد شد که مسائل را بهتر درک می‌کنند. در هر حال محدودیت‌های سازمانی نباید مانعی به حساب آید.» (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۳۳)

در این فرآیند و با توجه به تغییرات مداوم ناشی از جهانی شدن، دیگر طرح‌های متمرکز، پاسخگوی نیاز مشتریان اطلاعات نخواهد بود، بنابراین سازمان‌های اطلاعاتی بایستی بتوانند بر اساس رویه‌های جدید و ویژه، به طور خودکار کارشناسان و منابع خبری مورد نیاز را برای یک مأموریت، تعیین و فعال نمایند. در شرایط جهانی شدن، بعید است با یک طرح مرکزی بتوان، ترکیب تحلیل‌گران و ابزارهای جمع‌آوری را به گونه‌ای پیش‌بینی نمود که نتیجه‌ی موفقیت‌آمیزی را در یک موضوع، در پی داشته باشد، بنابراین ضرورت دارد در عصر حاضر سازمان اطلاعاتی، با نوآوری و خلاقیت، شیوه‌های نوین، گوناگون و متنوعی را ایجاد و مورد بهره‌برداری قرار دهد. «بهترین راه برای تحصیل اطمینان از این که یک محصول اطلاعاتی نیازهای مصرف‌کنندگان را تامین می‌کند، آن است که مصرف‌کنندگان با تحلیل‌گران مرتبط باشند، تا در تهیه محصول همراهی داشته باشند». بنابراین این فراگرد دائماً باید در تلاش برای کاستن فاصله میان تولید کنندگان و مصرف‌کنندگان اطلاعات باشد و به آنها به اندازه کافی اجازه تاثیر متقابل بر یکدیگر را بدهد، تا محصول به طور طبیعی با نیاز مصرف‌کننده منطبق

شود (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۲۴) همایش کارشناسان و همفکری بیشتر با صاحب نظران بر روی یک موضوع اطلاعاتی، لزوماً موجب کارایی و کارآمدی اطلاعاتی نخواهد شد. هنگامی، این موضوع، بیشتر نمود می‌یابد که ارزیابی کارشناسان، مورد ارزیابی و قضاوت قرار گیرد، در این حالت با توجه به اینکه، موضوع مورد نظر بیشتر یک راز است تا یک اطلاعات محرمانه، لذا نظر کارشناسان در این زمینه مؤثر نیست، بلکه، باید قضاوت اصلح توسط مقامات مسؤل انجام شود و نه تحلیل‌گران، و این قضاوت لازم است، صریح و روشن باشد و باید رویه‌ای برای ارتباط بین مقامات مسؤل و قضاوت آنان وجود داشته باشد. به گونه‌ای که آنان نتوانند خود را پشت دیوار فرضی اعتماد به اطلاعات به صورت هدفمند، پنهان کنند. (doddir, 2006: 252)

در نمودار (۳) مدل جایگزین برای رابطه میان مصرف‌کنندگان، تحلیل‌گران و کارشناسان جمع‌آوری، ارائه شده است که می‌تواند تا حدود زیادی مشکلات مدل سنتی را حل نماید. (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۲۲)

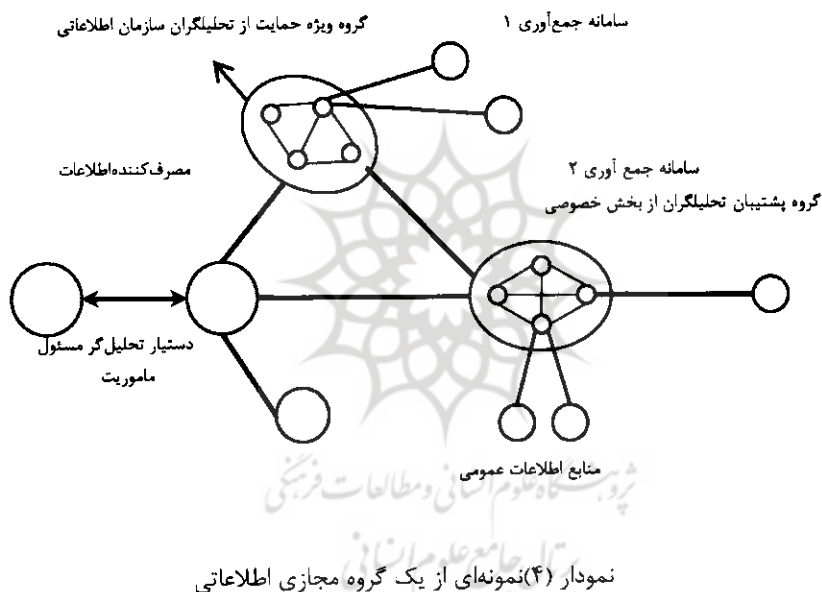

نمودار (۳): رابطه میان مشتریان و کارشناسان جمع‌آوری اطلاعات

برای هدایت این فراگرد هر یک از مصرف‌کنندگان اطلاعات، می‌توانند یک دستیار تحلیل‌گر داشته باشند که مسؤل تقاطع و مرتبط نمودن محصول اطلاعاتی باشد. برخی از اندیشمندان سازمان اطلاعاتی که سرگرم توسعه مفاهیم عملیاتی جدید هستند، این تحلیل‌گران را پیوندزنان قابل اعتماد می‌نامند. دستیار تحلیل‌گر که مستقیماً با مصرف‌کننده اطلاعات در ارتباط است، می‌داند محصول اطلاعاتی، چه مسائلی را باید پوشش دهد، چگونه باید تحلیل شود، چقدر زمان در اختیار دارد و غیره.

دستیار تحلیل‌گر مسؤل جمع کردن گروه مورد نیاز برای پیشرفت در تولید محصول است. همان‌طور که نمودار (۴) نشان می‌دهد، این تیم می‌تواند از میان منابع مختلف (اعم از اخبار طبقه‌بندی شده یا نشده) استحصال شود و اگر کسی یا کارشناسی برای پیشرفت تولید محصولی خاص، مورد نیاز باشد، عضو تیم خواهد بود. اعضای گروه تحلیلی می‌توانند بنا به ضرورت در گروه‌های فرعی با هم کار کنند و از شبکه‌های محلی، اینترنت، تلفن و غیره استفاده نمایند. در این شیوه این مزایا وجود دارد که اصولاً تحلیل‌گران اطلاعات انگیزه‌های درونی برای استفاده از منابع اطلاعاتی تجاری و آشکار را که مؤثرتر هستند، دارند. چون امروزه بیش از

هشتاد در صد از اخبار مورد استفاده سازمان اطلاعاتی از منابع آشکار به دست می‌آید. حتی «در خلال جنگ سرد قسمت اعظم اطلاعاتی را که مورد نیاز سیاست‌سازان آمریکا بود، تحلیل‌گران می‌توانستند از منابع آزاد همچون کتابخانه‌های ملی، آرشیوها و مطبوعات جمع‌آوری کنند.» (صدوقی، ۱۳۸۰: ۱۷۹) در دنیایی که سرشار از اطلاعات است، امتیاز نسبی جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات ویژه، از موقعیتی به موقعیت دیگر متفاوت است و لازم است رویه ای برای روند اطلاعاتی به وجود آید که تحلیل‌گر را به طور خودکار ابتدا به سمت منابع آزاد هدایت کند. برای تولید محصول اطلاعاتی دقیق و به موقع در عصر جهانی شدن لازم است شیوه‌های نوین مورد نظر قرارگیرد، یکی از این شیوه‌ها بهره‌گیری از کلیه‌ی امکانات خارج از سازمان است که می‌توان به صورت بخش‌های اقماری آنها را شکل داد. در این شیوه، گروه مجازی شکل می‌گیرد که احتمالاً ساختار سازمانی، شبیه سازمان‌های پروژه‌ای را خواهد داشت که در نمودار (۴) نشان داده شده است. (csis, 2002:78)

نمودار (۴) نمونه‌ای از یک گروه مجازی اطلاعاتی

هر دایره نماینده یک شرکت‌کننده در این مجموعه است. احتمالاً این ترکیب خاص از تحلیل‌گران، واحدهای جمع‌آوری و رابطها، فقط برای یک فعالیت خاص کاربرد دارد. و برای مدتی کوتاه و برای حل مسئله‌ای تشکیل می‌شود یا در صورتی که مسئله تکرار شود یا مستمر باشد، ممکن است گروه برای مدت طولانی با هم باشند. با این حال شرکت‌کنندگان می‌توانند هنگامی که وظیفه به انجام رسید، خود را مجدداً در ترکیبی جدید، سازماندهی نمایند.

فناوری به ویژه فناوری اطلاعات، شیوه یک سازمان مجازی را تسهیل می‌کند، اما مهم‌ترین موانع موجود ارتباط چندانی با سخت‌افزار یا نرم‌افزار ندارند، بلکه مسائل اصلی‌تر، آن است که آیا مسئولین اطلاعاتی می‌توانند خود را از دیدگاه‌های سنتی که درباره نحوه کارکرد اطلاعات

دارند، برهاند. موضوع دیگر مربوط به روش‌های قدیمی‌است که فرهنگ شده و از ارتباط شبکه‌ای و ارتباط مستقیم میان تحلیل‌گر و کاربران جلوگیری می‌کند. مسئولین به طور کلی می‌پذیرند که محصولاتی که مطابق نیاز مصرف‌کننده و بر اساس کاستن فاصله، میان تحلیل‌گران و مصرف‌کنندگان تولید شود، موجب پیشرفت اطلاعات خواهد شد. و اما مشکل هنگامی رخ می‌دهد که آموزش و فرهنگ‌سازی سال‌های گذشته در زمینه اطلاعات، به‌عنوان مانع عمل نماید و هم تلاش‌های اصلاحی را نقش بر آب کند. (scip-org, 2005:1)

از دیگر رفتارها که فرهنگ شده، آن است که مسئولین به طور غریزی اطلاعات را طبقه‌بندی می‌کنند یا حتی زمانی که اطلاعات آشکار درباره مسئله‌ای به‌اندازه کافی وجود دارد و نوشتن تحلیل روشن و شفاف میسر است، باز هم به منابع طبقه‌بندی شده اعتماد می‌ورزند. جنبه دیگر در این زمینه آن است که مدیران به جای آن‌که به تحلیل‌گران اجازه دهند تا ارزیابی شخصی خود را ارائه دهند، همچنان در پاک‌سازی محصول اصرار می‌ورزند. چون آنها عقیده دارند که به هر حال این مسئولیت با آنها است و این کار موجب پیشرفت و ارتقاء محصول اطلاعاتی می‌شود. (csis, 2002:1)

در اینجا و با توجه به مباحث طرح شده لازم است مقایسه‌ای از ابعاد مختلف بین روند تولید اطلاعات در مدل سنتی و جدید انجام شود. برای این منظور نگاره (۵) قابل توجه می‌باشد (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۳۷)

ردیف	موضوع مقایسه	مدل سنتی	مدل جدید
۱	نقش تحلیلگران	تحلیلگر در نقش یک کارشناس یک حوزه یا اعزامی از گروه بالا برای نظارت و با فاصله زیاد از مصرف‌کننده	تحلیلگر متصل به مصرف‌کننده و ارتباط بیشتر با بخش خصوصی
۲	ساختار سازمانی	سلسله مراتبی و خشک	شبکه‌ای و سیال
۳	ظرفیت‌سازی	حالتی ویژه و بیشتر برای مقابله با بحرانها	درست و به هنگام و از حیث افزایش مهارت برای انجام ماموریت
۴	نقش کارکنان غیرتمام وقت	برای استفاده از برخی و وظائف که با محدودیت‌هایی مواجه است	استفاده نامحدود
۵	برنامه‌ریزی و استخدام	سعی در افزایش پاسخگویی کارکنان و حوادث	استفاده از انواع کارشناسان دولتی و خصوصی حتی به صورت پروازی

اثراتی که جهانی شدن بر جمع‌آوری اخبار و اطلاعات داشت، در زمینه تجزیه و تحلیل اطلاعات و بهره‌گیری از اخبار موجود که برای تصمیم‌سازان قابل استفاده باشد، نیز از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است. نکته‌ی قابل توجه این که علیرغم وجود فناوری‌های فوق مدرن برای جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات، هنوز ذهن و مغز انسان، عامل اصلی در نتیجه‌گیری محسوب می‌شود و ضرورت دارد سازمان‌های اطلاعاتی در حال و آینده به این موضوع که همان نیروی انسانی، متفکر، با هوش، توانمند، خلاق و تحلیل‌گر می‌باشد عنایت بیشتری مبذول نمایند.

موضوع نقش نهایی نیروی انسانی در تجزیه و تحلیل اطلاعات، به نحو‌بازرسی مورد نظر استراتژیست‌ها به‌ویژه در کشورهای پیشرفته از جمله ایالات متحده آمریکا قرار گرفته و آنها اعتقاد دارند که فناوری به‌هرمیزان که باشد، نمی‌تواند اطلاعاتی کامل درباره توانایی‌ها یا اهداف دشمن احتمالی بدهد. فراوری دانش و بینش، بیش از موادخام بستگی به ظرفیت تجزیه و تحلیل مغز انسان دارد و هوش آدمی همچنان عامل اصلی عملیات اطلاعاتی باقی خواهد ماند. (کمیسون امنیت ملی آمریکا، ۱۳۸۲: ۳۷)

از جنبه دیگر جهانی شدن، تاثیر آن بر عوامل انسانی به خصوص سرعت تصمیم‌گیری است، که این موضوع در سازمان‌های اطلاعاتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به خصوص در تجزیه و تحلیل اطلاعات، سرعت پردازش و اندیشیدن با وجود انبوه اطلاعات و نتیجه‌گیری دقیق به عمل آوردن، فوق‌العاده در به موقع تصمیم‌گرفتن مؤثر است. در گذشته، تصمیمات در سطوح جدا و مشخص گرفته می‌شد و لذا اطلاعات لازم برای تصمیم مناسب در اختیار همان سطح بود. اما در عصر جهانی شدن، تک‌تک افراد حاضر در هر زنجیره (از جمله فرماندهی) می‌توانند به‌طور هم‌زمان به اطلاعات یکسانی دسترسی داشته باشند (مانوئل کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۴) این امر پیامدهای مهم مطلوب و نامطلوبی برای سازمان‌های اطلاعات دارد و آنها باید بیش از عناصر صحنه و اجرائی، توان تجزیه و تحلیل و پیش‌بینی وقایع آینده را داشته باشند. دست آورد تجزیه و تحلیل اطلاعات که به آن محصول اطلاعاتی می‌گویند و قابل ارائه به مصرف‌کننده می‌باشد، معمولاً با سه شاخص عمده، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

اول زمان: که محصول در زمانی ارائه شود که بیشترین کارایی را برای مصرف‌کننده داشته باشد.

دوم درستی: یعنی با واقعیات منطبق و نزدیک باشد.

سوم ارتباط: که اهمیت محصول را بر امنیت ملی مشخص می‌کند.

این شاخص‌ها در عصر جهانی شدن اطلاعات، اهمیت بیشتری یافته و چون اغلب مصرف‌کنندگان اطلاعات، توانایی کسب اطلاع از راه‌های دیگر (شبکه‌های جهانی و...) را نیز دارند. لذا این موضوع مشکلات سازمان‌های اطلاعاتی را افزایش داده است. از سوی دیگر، بر اساس رابطه بین سیاست و اطلاعات، در فرآیندهای سیاسی، تحلیل‌گران اقدام به تهیه محصولی «خوشایند» می‌نمایند که فقط برای مصرف‌کننده‌ای خاص جذابیت دارد. هر چند محصولی که

در این رویه تهیه شود، موجب فریب و به عبارتی دیگر دسیسه خواهد بود زیرا موضوع خاصی را القا می‌نماید که احتمالاً صحیح نیز نمی‌باشد، این فرآیند برای تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران مفید نخواهد بود. (25: fas.org) اصولاً فعالیت‌های سازمان‌های اطلاعاتی در هر شرایط و به خصوص در شرایط متغیر جهانی شدن بایستی از انعطاف بالایی برخوردار باشد. این ویژگی موجب افزایش کیفیت فعالیت‌ها از جمله تجزیه و تحلیل اطلاعات خواهد شد. در نتیجه یک سازمان اطلاعاتی که از کیفیت بالایی برخوردار است مسلماً، انعطاف‌پذیری بالایی نیز دارد. چنین سازمانی باید قادر باشد بدون تداخل ارتباطات یا تحریف اطلاعات در حوزه‌های دیگر، منابع و جریان اطلاعات را خیلی سریع بین مصرف‌کنندگان جاری سازد. با توجه به حجم زیاد اطلاعات دریافتی توسط تحلیل‌گران، روش‌های تحلیل از موضوعات قابل توجه است. در شرایط جنگ سرد، روش تحلیل موضوعی، نیاز جامعه اطلاعاتی و تصمیم‌سازان را برآورده می‌نمود. ولی در عصر جهانی شدن اطلاعات، که تحلیل‌گران با انبوهی از اطلاعات مواجه هستند، این روش تحلیل (یا روش‌های دیگر) کارایی خود را از دست داده و لازم است از شیوه جدیدی در این خصوص بهره‌مند شد. در روش «تحلیل رقابتی» (گادسون، ۱۳۸۰: ۳۹)، تحلیل‌گران به دور از هم اقدام به تهیه بولتن‌های تحلیلی نموده و سرانجام این تحلیل‌ها در مرکزی در سازمان اطلاعاتی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این صورت نقاط ابهام و تحریف نمایان شده و قبل از این که خسارتی وارد شود، با آنها مقابله خواهد شد.

روش‌های دیگری نیز برای نیل به تحلیل صحیح ابراز شده است، از جمله «تحلیل‌گران می‌توانند به جمع‌آوران کمک کنند. (گادسون، ۱۳۸۰: ۸۵) برای مثال می‌توان به راهنمایی کارشناسان جمع‌آوری در بهره‌گیری صحیح از سامانه‌های سخت‌افزاری (همچون سامانه‌های جمع‌آوری و تفاسیر تصاویر هوایی و...) توسط تحلیل‌گران اشاره داشت، در این روش عوامل منفی (همچون ذهنیت منفی تحلیل‌گران در خصوص فعالیت در سازمان‌های اطلاعاتی) را می‌توان به گونه‌ای مرتفع نمود، مثلاً محل جغرافیایی تحلیل‌گر را بیرون از سازمان اطلاعاتی قرارداد، که بدین ترتیب، استفاده از متخصصین کلیه رشته‌های دانشگاهی مورد نیاز، میسر می‌گردد. یکی از دستاوردها، در این روش که بسیار مهم و تعیین‌کننده است، امکان ارتباط مستمر تحلیل‌گر با مصرف‌کنندگان، می‌باشد. از اثرات جهانی شدن بر تحلیل اطلاعات، ابهام در برآورده ساختن نیاز مصرف‌کنندگان و افزایش حیطه درخواست آنان می‌باشد. زیرا از منظر مصرف‌کنندگان، ماموریت سازمان اطلاعاتی این‌گونه تعریف می‌شود که «برای آن که سیاستگذاران بتوانند ماموریت خود که همانا تدوین و اجرای سیاست امنیت ملی است به انجام برسانند، لازم است نیازهای اطلاعاتی آنها تامین شود» (کاستلز، ۱۳۸۰: ۵۵). همان‌گونه که این مطلب نشان می‌دهد، سیاست امنیت ملی و موضوعات اساسی مربوطه به آن، در وضعیت فعلی و آینده (وبر خلاف گذشته) طیف بسیار وسیعی از مسائل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، نظامی، تکنولوژیکی و... را شامل می‌شود و برای تحلیل‌گران تعریف این نیازمندی درهاله‌ای از ابهام می‌باشد. یک راه مقابله با این وضعیت «آشنا نمودن تحلیل‌گران به ابعاد مختلف جهانی

شدن و سیاست جهانی و درک بیشتر آنها از عملیات و ضرورت‌ها» است (گادسون، ۱۳۸۰: ۱۶).
 کما این که این رویه در دوده‌ی اخیر در خصوص کارکنان سازمان‌های اطلاعاتی کشورهای پیشرفته همچون سیا انجام شده است. جنبه دیگر در تحلیل اطلاعات، حجم آن است، قبلاً در اغلب سازمان‌های اطلاعاتی حجم بالای گزارشات اطلاعاتی نشان‌دهنده موفقیت آن سازمان تلقی می‌شد و معمولاً در این روش گزارش‌هایی که حجیم‌تر بودند، از ارزش بیشتری برخوردار بودند و مورد تشویق بیشتری قرار می‌گرفتند. در صورتی که گزارشات آنها اغلب جنبه توصیفی و اطلاع‌رسانی داشت و نه تحلیلی، از این جهت در عصر جهانی شدن شایسته است گزارشات اولاً جنبه تحلیلی صرف داشته باشد، ثانیاً از حداقل حجم برخوردار باشد تا مصرف‌کننده که با بمباران اطلاعات مواجه است، بتواند از اطلاعات به دست آمده حداکثر بهره‌برداری را بنماید. در کتاب اطلاعات آمریکا بر سردرواهی به این موضوع به شکل جالبی اشاره شده است: «تحلیل‌گران میدانستند که جهت ترفیع درجه، باید گزارش‌های خود را به گونه‌ای تهیه کنند که قابل انتشار باشند... مدیران هم میدانستند که برای نشان دادن توانایی و قابلیت‌های خود، باید تعداد گزارش‌ها بالا باشد... نظام ارزش‌گذاری بیشتر بر اساس کمیت کار بود تا کیفیت... با این حال نحوه ترکیب این عوامل، سازمان اطلاعات را بر آن داشت که توجه خود را از برآورده کردن نیاز گیرندگان گزارش‌ها برداشته و بیشتر روی معیارهای داخلی که یکی از مشکلات عمده سازمان‌های بزرگ از جمله سازمان‌های بزرگ در بخش خصوصی است، معطوف دارد. (صدوقی، ۱۳۸۰: ۸۵)

۱- پیش‌بینی آینده

یکی از کارکردهای اساسی و قابل توجه سازمان‌های اطلاعاتی در عصر جهانی شدن، پیش‌بینی آینده است، سرعت تحولات و وقایع ایجاب می‌نماید تا سازمان‌های اطلاعاتی کارکرد شایسته‌ای در این زمینه داشته باشند. (futureintel, 2006:190)

پیش‌بینی آینده نتیجه جمع‌آوری کیفی اطلاعات و تحلیل صحیح آن است، هر چند که اکثر مصرف‌کنندگان به مشکلات مربوط به برخورد با ناشناخته‌ها واقف هستند. چون آینده را نه می‌توان پیش‌بینی کرد و نه می‌توان به آنچه در ذهن رهبران می‌گذرد، پی برد ولی می‌توان بر اساس دلایل و شواهد موجود و با کمک علم و تجربه پیش‌بینی نمود، اما فراهم آوردن دلایل و شواهد و نشان دادن روابط وابسته به یکدیگر که در واقع اساس تصمیم‌گیری‌ها را تشکیل می‌دهد، می‌تواند تفاوت پیش‌بینی‌هایی که بر اساس دلایل و شواهد و پیش‌بینی‌هایی که از روی حدس و گمان صورت گرفته است را تعیین نماید. این تمایز بدین معناست که پیش‌بینی بر اساس شواهد، همواره به یک پاسخ صحیح و پیش‌بینی بر اساس حدس و گمان، به یک پاسخ غلط منجر می‌شود. پیش‌بینی بر اساس دلایل و شواهد نیز در مواردی به نتیجه‌گیری غلط منتهی شده است. تفاوت اصلی این است که در پیش‌بینی‌های واقعی دلایل و شواهد و نیز منطقی تحلیل روشن و شفاف می‌باشند.

سازمان‌های اطلاعاتی در زمینه پیش‌بینی کارنامه متفاوتی دارند، شکست‌های چشمگیر سازمان اطلاعاتی آمریکا شامل «پیش‌بینی در سال ۱۹۶۲ مبنی بر این که خروشچف در کو با

موشک مستقر نخواهد کرد، شکست سال ۱۹۷۳ در پیش‌بینی جنگ یوم کیپور، اشتباه تحلیل در سال ۱۹۷۸ که مانع هر گونه پیش‌بینی سقوط شاه ایران بود و همچنین پیش‌بینی سال ۱۹۸۹ که صدام حسین تا سه سال آینده مزاحمتی ایجاد نخواهد کرد» (کاستلز، ۱۳۸۰: ۱۴۶) و به خصوص عدم پیش‌بینی فروپاشی شوروی بود که در کارنامه این سازمان درج شده است.

دلایل گوناگونی وجود دارد که مانع از پیش‌بینی آینده شده و تردید در پیش‌بینی‌ها را افزایش می‌دهد. اولین و مهم‌ترین مانع، پیچیده‌تر شدن ساختار قدرت است که در گفتار قبل درباره جابه‌جایی قدرت و پیچیدگی آن توضیح داده شد، در هر صورت این پیچیدگی، خود موجب افزایش تردید در پیش‌بینی آینده است.

از این رو است که سیاست‌ها اغلب ثابت نیستند و در معرض تغییرات زیادی قرار دارند و «از زمان پایان جنگ سرد، این تغییرات افزایش یافته است مثلاً در دهه ۱۹۸۰، اگر کسی شمار سلاح‌های هسته‌ای که افریقای جنوبی می‌توانست در دهه ۱۹۹۰ داشته باشد، برآورد می‌کرد، قادر بود مقدار اورانیوم تولید شده آنها را در طرح توسعه اورانیوم نیز محاسبه کند، و پاسخ می‌داد ۶ یا ۷، اما امروز جواب صحیح صفر است» (صدوقی، ۱۳۸۰: ۱۵۰) این عدم توانایی در پیش‌بینی، ناشی از تغییرات سیاسی شدید همراه با گرایش حکومت‌ها به سمت باز شدن، مردم‌سالاری و تعاملات جهانی می‌باشد. در عصر جهانی شدن، اگر سازمان اطلاعاتی در صد باشد برآورد نماید، کشوری بدون امکانات هسته‌ای در عرض پنج سال چه تعداد سلاح هسته‌ای می‌تواند داشته باشد، جوآب صفر خواهد بود، اما در صورتی که کشور مذکور قادر به خرید سلاح‌های هسته‌ای مسروقه در بازارهای سیاه بین‌المللی باشد، مسئله شکل دیگری به خود خواهد گرفت. مانع دوم در این زمینه، افزایش نسبت معماها به اسرار و اطلاعات محرمانه پس از جنگ سرد است، که سیاستگذاران خواستار پاسخ هستند.

«مثلاً تعداد موشک‌های اس اس ۱۸ موجود در شوروی یک راز است» (گادسون، ۱۳۸۰: ۵) اما معما موضوعی غیرواقعی است که هیچ کس از پاسخ آن مطمئن نیست. مثلاً این که آیا دولت آقای خاتمی قادر خواهد بود تا پایان دوره دولت خود، تورم در ایران را تحت کنترل در آورده و کاهش دهد؟ هیچ کسی نمی‌تواند این اطلاعات را از آقای خاتمی برباید، زیرا خود وی نیز پاسخ کامل آن را نمی‌داند. سازمان اطلاعاتی در هر کشوری در پی تعیین مقاصد و نیات خصمانه دشمنان بالقوه خود هستند و لذا وظیفه اعلام این موضوع، که تهدیدی خاص در حال شکل‌گیری است، برای سیاستگذاران و مسئولین امنیتی بسیار مهم است. تاریخ پر از مواردی است که در آنها هشدار و پیش‌بینی نامناسب یا پاسخ غیرمنطقی به هشدارهای سازمان اطلاعاتی، منجر به فاجعه شده است.

در عصر جهانی شدن سازمان‌های اطلاعاتی، بایستی با طرح‌های بلند مدت همراه با برنامه‌ریزی، برآوردی مستمر، جامع و به موقع داشته باشند تا بتوانند تهدیدات و خطرات آینده را تعیین نمایند. در این صورت است که مقامات مسئول امنیتی خواهند توانست با اتخاذ تدابیر متقابل، مؤثر و مناسب برای مقابله با تهدیدات یا کاهش تاثیرات آن اقدام لازم را انجام دهند.

(whitehouse, 2004:215) در زمینه پیش‌بینی تحولات آینده، عوامل متعددی دخالت دارند، در این مورد می‌توان به جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل‌گران با تجربه، ناظران لایق و خلاق و ارتباطات آزاد بین سازمان اطلاعات و سیاستگذاران اشاره نمود. در بین عوامل ذکر شده به نظر می‌رسد، موضوع جمع‌آوری اطلاعات و ارتباطات آزاد، مهم‌تر از بقیه بوده و جهانی شدن اطلاعات، امکانات مناسبی را برای این منظور فراهم نموده است، به نحوی که آنها می‌توانند با استفاده از حجم عظیم اطلاعات موجود، در انواع بانک‌های اطلاعاتی، اولاً هزینه جمع‌آوری را کاهش دهند، ثانیاً با استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای نقش تحلیل‌گران را تکمیل نمایند، و با استفاده از ابزارهای ارتباطی مناسب و پیشرفته، بستر جالبی برای کارکرد پیش‌بینی آینده و هشدارها در سازمان‌های اطلاعاتی فراهم کنند.

□ بررسی فرآیند پیش‌بینی در سازمان اطلاعاتی در عصر جهانی شدن

صرفنظر از این که چگونه یک سازمان اطلاعاتی سازماندهی می‌شود تا اقدام به پیش‌بینی نماید، ناگزیر باید بر اساس روش‌های مدون، گام‌های اجرایی همچون جمع‌آوری اخبار و اطلاعات، انتخاب موارد خبردهی، برآورد شواهد انباشتی، داوری برای تصمیم‌گیرندگان را به مورد اجرا گذارد که در ذیل به تبیین آنها پرداخته می‌شود. (global security, 2004:28)

□ جمع‌آوری و طبقه‌بندی

در وضعیت تهدید، مسئولیت نخست و فوق‌العاده سازمان اطلاعاتی، تضمین این امر است که جمع‌آوری‌کنندگان اطلاعات با حداکثر کارایی و اثربخشی عمل نمایند. در عین حال سازمان‌های اطلاعاتی از این امتیاز برخوردارند و در واقع پیش‌بینی تهدیدات آینده، جمع‌آوری اخبار و اطلاعات قابل اطمینان و جدید، آن قدر حیاتی است که بسیاری معتقدند که جمع‌آوری نامناسب، علت اصلی و منحصر به فرد ناکامی در پیش‌بینی است، روشن است که اگر جمع‌آوری‌کنندگان اطلاعات، بتوانند دسترسی کامل به اطلاعات مربوط به تهدید را داشته باشند، خواهند توانست هشدارهایی نسبتاً قطعی به مسئولین بدهند، با این حال، به دلیل آن که نمی‌توان این امر را انتظار داشت و از آنجا که زمان همواره به نفع تهدیدکننده است، سازمان اطلاعاتی نمی‌تواند تنها به جمع‌آوری اطلاعات تکیه کند.

وظیفه جمع‌آوری اطلاعات، فراهم ساختن اخبار و اطلاعات هر چه بیشتر در رابطه با انواع تهدیدات و جنبه‌های مختلف مربوط به آن است. به‌گونه‌ای که تحلیل‌گران بهتر بتوانند داده‌های بی‌ربط و اطلاعات غلط را جدا کرده و بر قابل اطمینان‌ترین مطالب تمرکز کنند. در این زمینه سامانه‌های اطلاع‌رسانی و نرم‌افزارهای رایانه‌ای می‌توانند نقش اساسی را داشته باشند. با طراحی نرم‌افزار خاص اولاً می‌توان حجم اطلاعات غیرمربوط را کاهش داد، ثانیاً به راحتی انواع اخبار و اطلاعات مرتبط را از پایگاه‌های مختلف جمع‌آوری نمود. این موضوع به خصوص در حالت بحران اهمیت بیشتری خواهد داشت.

در زمان بحران داده‌های مختلفی وارد سازمان اطلاعاتی می‌شود، لذا به راحتی نمی‌توان قسمت اعظم آنها را مورد ارزیابی قرار داد، در این زمینه سازمان‌های اطلاعاتی اغلب همگام با

انقلاب اطلاع‌رسانی از فناوری اطلاعات بهره‌برداری نموده‌اند برای مثال:

سیا در دهه ۱۹۸۰ مانند بسیاری از شرکت‌های آمریکا، از رایانه‌های روی میزی^۱ استفاده کرد و به مرور ماشین‌نویس‌ها، از صحنه خارج شدند. تحلیل‌گران، یادداشت‌ها و گزارش‌های خود را روی رایانه‌های شخصی خود می‌نوشتند که این رایانه‌ها به طور مستقیم به اداراتی وصل بودند که مسئولیت چاپ انتشارات سازمان را برعهده داشتند. معاونت اطلاعات در خلال دهه ۱۹۹۰ ماشینی کردن تولیدات خود را ادامه داد، طوری که سازمان سیا یکی از مشتریان عمده‌ی سامانه‌ی نرم‌افزاری لوتوس^۲ شد. لوتوس نوتز، چندین کاربر در یک شبکه محلی را قادر می‌ساخت تا از یک سند واحد مطلع گردند که برای هماهنگی تهیه پیش‌نویس‌ها، گزارشات اطلاعاتی و یادداشت تفاهم بسیار عالی است.

اخیراً معاونت اطلاعات خود را به اینتلینک^۳ که اینترنت سازمان اطلاعاتی است، وصل نمود. اینتلینک همانند دیگر اینترنت‌ها، نسخه‌ای داخلی از اینترنت است، که کاربران به جای انتظار برای آمدن پیک می‌توانند تصاویر یا گزارش‌های مختلف را در خواست کنند و استفاده نمایند (برکوویتز، ۱۳۸۲: ۱۱۰-۱۱۱)

□ انتخاب موارد خبردهی

از میان مقادیر عظیم اطلاعات و اخبار ورودی، فرآیند پیش‌بینی از یک سو در پی تشخیص مواردی است که فقط به مقاصد مورد نظر مربوط می‌شوند و از سوی دیگر، در پی کنار گذاشتن موارد بی‌ربط است. موارد خبردهی معمولاً به‌عنوان موارد مثبت (افزایش احتمال تهدید) یا منفی (کاهش احتمال تهدید) طبقه‌بندی می‌شوند. اطلاعات مثبت که از آنها به قرائن و شواهد انجام تهدید نیز یاد می‌شود، درباره هر تهدیدی متفاوت است.

اغلب جمع‌آوری‌کنندگان و تحلیل‌گران و گاهی حتی سیاستگذاران و تصمیم‌گیرندگان، به اخباری حاکی از تهدید قریب‌الوقوع، برخورد می‌نمایند، ولی بنا به دلایل روانی، از دقت لازم نسبت به آن خودداری می‌ورزند و به راحتی از آن خبر (وسرنخ) عبور می‌نمایند، این موضوع از نظر روانشناسی تبلیغات، نیز پذیرفته شده است، چون فردی که در طول روز با ده‌ها و صدها خبرسر و کار دارد، در برخورد با یک خبر هشداردهنده، حساسیت لازم را نخواهد داشت.

برای ایجاد حساسیت می‌توان از سامانه‌های اطلاع‌رسانی و رایانه‌ای کمک گرفت و با طراحی نرم‌افزارهای ویژه، حساسیت و دقت کاربران را افزایش داد. در این صورت قرائن و شواهد (ریز شده) هر تهدید، مشخص و در قالب سامانه‌های نرم‌افزاری گنجانده و بهره‌برداری می‌شود، این سامانه هشدارهای لازم را داده و مسئولین ذیربط را نسبت به آن تهدید مطلع می‌نماید.

«در جریان حمله ژاپن به پرل‌هاربر و غافلگیری آمریکا از این ناحیه، علت اصلی فقدان

¹ desktop

² Lotus Notes

³ IntelLink

اطلاعات نبود، چون در همان زمان تعداد زیادی اقدام و قطعات خبری مربوط به این حمله در سازمان اطلاعاتی وجود داشت، ولی نتوانستند آنها از این قطعات خبری، به موقع استفاده نمایند» (کاستلز، ۱۳۸۰: ۶۷)

□ برآورد شواهد انباشتی

تنوع، ظرافت و پیچیدگی اخبار و اطلاعات هشداردهنده، لزوماً موجب افزایش هشداردهی نمی‌شوند. در واقع ممکن است، شواهد بسیار مثبت به این معنی باشد که دشمن بلوف می‌زند یا از طریق تهدید و باج‌گیری در پی دستیابی به یک هدف است. ارزشیابی قرائن و شواهد معمولاً فرآیندی ذهنی، استنتاجی و استقرائی است و تعیین اعتبار آنها به وسیله ذهن انسان، به صورت کامل ممکن نخواهد بود. این موضوع سازمان اطلاعاتی را به سمت این که قرائن از اعتبار لازم برخوردار نباشد، سوق می‌دهد و از آنجا که بسیاری از واقعیات را نمی‌توان با قاطعیت به اثبات رساند، لذا استنتاجات اخذشده از آنها، اغلب جنجال برانگیز است.

از طرفی بیشتر افرادی که شواهد یکسانی را با عینیت هر چه تمام‌تر، مورد بررسی قرار داده‌اند، درباره آنچه که شواهد مزبور دال بر آن است، نتیجه‌گیری‌های متضادی ارائه داده‌اند. از این جهت استفاده از امکانات ناشی از فرآیند جهانی‌سازی اطلاعات و سیستم‌های نرم‌افزاری رایانه‌ای، می‌تواند تا حد زیادی به این غائله خاتمه دهد. از طرفی بررسی تهدید و پیش‌بینی آینده، مستلزم یکپارچه ساختن مبتکرانه اطلاعات و اخبار گوناگون است، در غیر این صورت سر نخ‌های مبهم اما مهم، ممکن است نادیده گرفته شوند، در این صورت نیز به کارگیری سیستم‌های نرم‌افزاری می‌تواند، کمک شایان توجهی به سازمان اطلاعاتی ارائه دهد.

□ اقدام تصمیم‌گیرندگان و فرماندهان

اطلاعات تنها یکی از چند عاملی است که تصمیم‌گیرندگان، برنامه‌ریزی آن را مورد نظر قرار می‌دهند و چون مهم‌ترین و اصلی‌ترین عامل است همواره در نظر بسیاری از سیاستگذاران از احترام زیادی برخوردار است و اکثر سیاستگذاران حداقل خود را به اندازه کافی لایق می‌دانند که درباره آنچه که دشمنانشان انجام خواهند داد، قضاوت کنند. اکثر آنان جریان روزمره اخبار و اطلاعات را از شبکه‌های مختلف اطلاع‌رسانی و بانک‌های مختلف اطلاعاتی و سایر و سایل مربوط همانند سازمان اطلاعاتی، دریافت می‌کنند و این موضوع در اقدام و تصمیم آنها و به‌خصوص میزان اعتماد به سازمان اطلاعاتی اثر منفی نهاده است.

دسترسی سیاستگذاران و تصمیم‌گیرندگان به سایر سیستم‌های اطلاع‌رسانی ناشی از عصر جهانی شدن باعث می‌شود که در آنها بینش منحصر به فردی ایجاد شده و موجب تأثیر سوء در تصمیم‌گیری آنها شود، یا حتی مجاری اطلاعاتی از سیستم اطلاع‌رسانی جهانی که آن‌ها استفاده می‌کنند، ممکن است کانالیزه شده و در نهایت منجر به فریب آنها و اتخاذ تصمیمات نادرست گردد. راه‌کار اساسی در این زمینه آن است که تصمیم‌گیرندگان از سازمان اطلاعاتی بخواهند، اطلاعات جدید و قابل اطمینانی از بحران یا تهدید برای تصمیم‌گیری‌های فوری یا کوتاه مدت ارائه دهند.

البته عکس این موضوع نیز صادق است و ممکن است تصمیم‌گیرندگان با استفاده از مجاری اطلاعاتی که فناوری اطلاعات برای آنها فراهم نموده و به خصوص با بینش قابل توجهی که دارند، رأساً اقدام به پیش‌بینی تهدید و بحران آتی نمایند یا حتی هشدارهای سازمان اطلاعاتی را از این جهت جدی تلقی ننموده و دلایلی برای آن ارائه دهند و از این نظر گاهی اوقات ممکن است سازمان اطلاعاتی محق باشد و در بعضی اوقات نیز حق با تصمیم‌گیرندگان باشد. همه این اثرات ناشی از فناوری اطلاعات است، چون قطعاً در دوران جنگ سردوبه خصوص سال‌های قبل از آن، تصمیم‌گیرندگان فقط یک مجرا برای مطلع شدن داشتند و اغلب نظرات و هشدارهای سازمان اطلاعاتی را باید بی‌کم و کاست می‌پذیرفتند.

این موضوع اغلب اثرات مثبتی داشت و موجب می‌شد تا سازمان اطلاعاتی در ارائه هشدارها و پیش‌بینی‌ها، دقیق‌تر عمل نماید و از این جهت فناوری اطلاعات و جهانی شدن، موجب رشد سازمان‌های اطلاعاتی شده و هزینه‌های کشور را در هر صورت (از این جهت) تقلیل می‌دهد، چون در شرایطی که اقدام و پیش‌بینی سازمان اطلاعاتی نادرست باشد و تصمیم‌گیرندگان به این نظر توجه نمایند این موضوع ممکن است موجب پیش دستی یا اعلام خطر (نابه‌جا) شود که در هر صورت هم به لحاظ داخلی و هم به لحاظ بین‌المللی، مستلزم پرداخت بهای سنگینی خواهد بود. (حسین‌پور، ۱۳۸۰: ۲۴۵)

□ نتیجه‌گیری

تحولاتی که در عرصه جهانی شدن و در سطوح مختلف به واسطه جهانی شدن صورت گرفته است باعث شده تا بسیاری از امور، تحت تاثیر این تحولات قرار گیرند و ضرورت بازنگری در نقش و کارکرد و نحوه فعالیت آنها به وجود آید. سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی نیز از جمله بخش‌هایی هستند که تحولات صورت گرفته در عرصه‌های مختلف باعث فراهم شدن شرایط جدید برای آنها شده است. تحولاتی که در عرصه‌های مختلف از جمله امور سیاسی، نظامی، اقتصادی و تکنولوژیکی صورت گرفته است باعث افزایش تهدیدات شده و در عین حال امکانات و فرصت‌هایی را نیز برای آنها فراهم نموده است. سازمان‌های اطلاعاتی نیز از شرایط جدید و تغییراتی که در عرصه‌های مختلف صورت گرفته است مصون نمانده‌اند و تحت تاثیر شرایط جدید فعالیت‌های آنها با فرصت‌ها و آسیب‌های جدیدی مواجه شده است.

توسعه و پیشرفت‌هایی که در زمینه‌های تکنولوژیکی صورت گرفته، باعث شده تا سازمان‌های اطلاعاتی به امکاناتی دست یابند که در گذشته از آن برخوردار نبوده‌اند. به طوری که فناوری جدید باعث شکل‌گیری تحول در عرصه‌هایی همچون جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل اطلاعات شده است. همچنین حجم عظیم اطلاعات باعث شده است تا انحصار فعالیت اطلاعاتی از دست این سازمان‌ها خارج شده و قسمتی از فعالیت آنها به سازمان‌های غیر دولتی و یا دولتی واگذار گردد. همچنین دوران جدید، به واسطه تحولاتی که در عرصه جهانی صورت گرفته است، فرآیند اطلاعات در سازمان‌های اطلاعاتی تغییر کرده و ضرورت بازنگری در ساختار سازمان‌های اطلاعاتی را فراهم آورده، به طوری که در دوران جنگ سرد ساختار سازمان‌های اطلاعاتی به صورت متمرکز و براساس سلسله مراتب مدیریتی بود، در حالی که در حال حاضر با توجه به تغییرات صورت گرفته ساختار این سازمان‌ها به سمت و سوی ساختار شبکه‌ای حرکت می‌کند. در زمینه تهدیدات نیز به واسطه شکل‌گیری شرایط جدید از جمله ظهور بازیگران فراملی و فراملی در عرصه سیاست جهانی و دستیابی آنها به امکانات و فناوری پیشرفته باعث شده است تا دولت‌ها با آسیب‌ها و یا تهدیداتی مواجه شوند که مانند جنگ سرد این تهدیدات از سوی دولت‌ها شکل نگرفته، بلکه از سوی بازیگرانی به وجود می‌آیند که دارای مکان، موقعیت و یا مرزی به مانند دولت‌ها نیستند و دسترسی آنها به تجهیزات جدید که ناشی از فناوری‌های پیشرفته می‌باشد باعث تغییر در ماهیت تهدیدات برای دولت‌ها شده است. تحت این شرایط سازمان‌های اطلاعاتی نیز نیازمند تغییر در ساختار و عملکرد خود برای مواجه با تهدیدات جدید می‌باشند. این تهدیدات به مانند دوران جنگ سرد از ناحیه دولت‌هایی خاص نبوده، بلکه این تهدیدات از سوی بازیگران متعدد به وجود می‌آید. تحت این شرایط شناختن و تجزیه و تحلیل کردن چنین دشمنانی به مراتب سخت‌تر و دشوارتر از تجزیه و تحلیل کردن دولت‌ها می‌باشد، از این رو در دوران جدید سازمان‌های اطلاعاتی نیازمند تغییر در شیوه و عملکرد خود برای شناسایی حریفان و مشخص نمودن نیازمندی‌های لازم برای برخورد با شرایط جدید می‌باشد.

□ منابع و مأخذ:

- ۱- حسین عساریان نژاد، سازمانهای امنیتی و جهانی شدن، انتشارات فارابی، ۱۳۸۰.
 - ۲- پیتز گیل، سیاستهای پلیسی، معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر(ع)، ۱۳۸۰.
 - ۳- حسین حسین پور، پنهان کاری و جهانی شدن، دانشکده فارابی، ۱۳۸۱، ص ۲۳۱.
 - ۴- والتر لاکوتر، جهان اسرار، معاونت پژوهشی و انتشار دانشکده امام محمد باقر(ع)، ۱۳۸۱.
 - ۵- روی گادسون، اطلاعات امریکا برسر دوراهی، معاونت پژوهشی دانشگاه امام باقر(ع)، ۱۳۸۰.
 - ۶- حسین حسین پور، جمع آوری پنهان، دانشکده فارابی، ۱۳۷۸.
 - ۷- حسین حسین پور، مبانی اطلاعات و ضداطلاعات، دانشکده فارابی ۱۳۷۸.
 - ۸- بوریس برکوویتز، بهترین حقایق اطلاعات در عصر اطلاع رسانی، معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر(ع)، ۱۳۸۲.
 - ۹- حسین حسین پور، مکانیک ارتباط و اتحاد در روابط اطلاعاتی، دانشکده فارابی، ۱۳۷۷.
 - ۱۰- شولسکی ابرام، نبرد بی صدا؛ درک دنیای اطلاعات، معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر(ع)، ۱۳۸۱.
 - ۱۱- ریچاردز جی. هورر، روانشناسی تحلیل اطلاعات، دکتر جواد علاقه بند راد، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰.
 - ۱۲- مراد علی صدوقی، تکنولوژی اطلاعاتی و حاکمیت ملی، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰.
 - ۱۳- کمیسیون امنیت ملی آمریکا، استراتژی امنیت ملی در قرن ۲۱، ترجمه جلال دهمشگی و دیگران، چاپ اسوه.
 - ۱۴- امانوئل کاستلز، عصر اطلاعات؛ اقتصاد، جامعه و فرهنگ، احد علیقلیان، افشین خاکباز، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰.
 - ۱۵- حسین حسین پور، سازمانهای اطلاعاتی - کارکردها و بایستهها، دانشکده فارابی، ۱۳۸۰
- 16- www.fas.org/asmp/campaigns/control/dsbreport.htm
 - 17- www.insightful.com
 - 18- www.au.af.mil/au/awc/awcgate/awc-ntel.htm
 - 19- www.intelwatch.org
 - 20- www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB144/20040908-5.html
 - 21- www.fas.org/irp/cia/product/facttell/intcycle.htm
 - 22- www.fas.org/irp/doddir/army/miobc/intcyclep.htm
 - 23- www.csis-scrcs.gc.ca/en/about_us/cycle.asp
 - 24- www.scip-org/education/module4.asp
 - 25- www.csis-scrcs.gc.ca/en/about_us/cycle.asp
 - 26- www.fas.org/irp/threat/index.html
 - 27- www.futureintelligence.co.uk
 - 28- www.whitehouse.gov/news/releases/2004/09/20040908-5.html
 - 29- www.globalsecurity.org/intell/library/news/2004/intell-040908-whitehouse02.htm

شپڙو، شڪاوه علوم انساني ومطالعات فرهنجی
پرتال جامع علوم انسانی